

מִן תְּבוּתָא: כּוּבְנָא נַח
 מִדְּקָמָא קְדָם יי וְנָסִיב מִכָּל
 בְּעִירָא דְכִיָּא וּמִכָּל עוֹפָא
הַתְּבָה: כּ וַיִּבְנֶן נַח מְזֻבַּח לַיהוָה וַיִּקַּח
מִכָּל אֲבֵהֶמָּה הַטְּהֻרָה וּמִכָּל הָעוֹף
 רש"י

(כ) מכל הבהמה הטהורה. אמר, לא נוה לי הקדוש צרוך הוא להכניס מאלו ז' ז', אלא כדי להקריב קרבן מהם

משך חכמה

הקודמת למכול וראה אותם אחר המכול יאמר
 כי המה ברואים אחרים, כי מהו צורת הבע"ח
 אם לא טבעו ותכונתו, וזה נתחלף בחילוף
 גמור, והבין¹⁴.

(כ) וַיִּבְנֶן נַח מְזֻבַּח. אמרו במ"ר (נר"ר לה, ט)
במזבח הגדול בירושלים¹. יתכן
לפ"ז דכאן היה דין קדושת בהמ"ק, ומשום
זה אע"ג דאין מזבח בבמה (זנחיס קט, ז)², ואין

מקור החכמה

14. יעוין מדרש תנחומא ישן י"ח (הובא
 בתו"ש אות ע"ה), ...כשם שלא נכנסו לתיבה
 אלא צדיקים, כך הבהמה והחיה והעוף שהיו
 עמם היו צדיקים שנאמר למשפחותיהם, וכי
 יש לבהמה משפחה, אלא אותה בהמה שלא
 נדבקה במין אחר נכנסה לתיבה, לפיכך יחסם
 הקב"ה. לפ"ז קצ"ע לדברי רבינו שכתב דאלו
 שנכנסו היו מה שלא השחיתו במקרה, וכן אם
 היו צדיקים מה שייך שקיבלו עליהם להשתנות,
 וי"ל. וראה הוספות.

(כ) 1. ראב"י אומר, על מזבח הגדול שבירושלים
 ששם הקריב אדם הראשון. וכן הוא בפרקי דר"א
 פכ"ג, ובנה את המזבח הראשון שהקריב עליו
 עולות קין והבל וכו', ועיי"ש בביאור הרד"ל אות
 ס"ט, ובהג"ה שם.
 2. כדחניא ר"ש אומר, מזבח פתח אהל מועד,
 ואין מזבח בבמה, (וברש"י, האי קרא דריש ליה
 ר"ש בתו"כ הכי, וזרק הכהן את הדם על מזבח ה'
 פתח אהל מועד, ולא מזבח בבמת יחיד בשעת
 היתר הבמות). ועי' יד לחכמה [ג].

יד לחכמה

[ג] הגה זנחיס קט, א, נחלקו ר"י ור"ש צמעלה צחון אי צעינן מזבח, דר"י ס"ל דאינו חייב עד שיעלה לראש
 המזבח, (וברש"י, שיבנה מזבח לשם כך יעלה), ור"ש אית ליה דאפילו העלה על הסלע או על האבן חייב. ובגמ'
 שם קאמר, אמר ר"ה מ"ט דר"י, דכתיב ויבן נח מזבח לה' (וברש"י, אַלמָא "צנמת יחיד" שהיא צחון, אינה
 העלאת בלא מזבח), אמר ר"י מ"ט דר"ש, דכתיב ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הגזר לה',
 (וברש"י, בלא בנין מזבח לשם כך, וקרי ליה העלאת). ואידך נמי והכתיב ויבן מזבח לה', ההוא גובהה צעלמא,
 (וברש"י, כדרך כל הארץ שיהא נוח להשתמש, ולא לחוצת מזבח), ואידך נמי הכתיב ויקח מנוח, הוראת שעה היתה,
 ואיבעי"א ה"ט דר"ש כדחמא ר"ש אומר מזבח פתח אהל מועד, ואין מזבח צנמה וכו'. ומבואר בזה דפלוגמא
 דהני תנאי אי צעינן מזבח צנמה וכן להקטרה צחון, הוא אי ילפינן ממזבח דנח, או דהוי גובהה צעלמא. ולפ"ז
 ז"ע לכאן דברי רבינו שכתב, דמיון דהקריב צמזבח הגדול בירושלים היה לזה קדושת ציהמ"ק, ולכן אע"ג דאין
 מזבח צנמה כאן היה מזבח, והא מדלל מתוך כן הש"ס דאף למ"ד אין מזבח צנמה סו"ס כאן היה קדושת
 ציהמ"ק, מוכח דלכו"ע כאן לא היתה תורת הקרבה ציהמ"ק.

וע"ז כתב לי ידידי הגרמ"מ שולצינגר שליט"א מח"ס משמר הלוי וז"ל: לכאורה נפשוטו כוונת המשך חכמה
 לומר דר' אליעזר בן יעקב החנא [נעל המימרא צמדרש רבה פ' נח פל"ד סי' ט] דאמר דנח בנה מזבח ציהמ"ק
 הגדול בירושלים, לא אילן בשיטת התנאים צנחיס ק"ח דסברי דהיה זה מזבח צנמת יחיד, אלא הוא סובר שהיה
 זה בקדושת המקדש, ולכן אפילו אם יסבור כהנא דאין מזבח צנמה [זו כוונת המשך חכמה צמ"כ אין מזבח
 צנמה, לא לקצוע הלכה כהאי מ"ד, אלא לומר שראב"י יכול לסבור כהאי מ"ד דאין מזבח צנמה, ומ"מ אינו צריך
 לפרש כמותו שמאי מזבח גובהה, צנחיס ק"ח, דזה דוקא אם נקטינן דהיתה זו צנמה, אבל לראב"י הויה קדושת

משך חכמה

ריח ניחוח בבמה (שס קיג, א)³, היה כאן העלאה היה עושה דלוה בעי כהן, לכן כתיב מזבח וריח ניחוח⁴. ונח היה כהן⁵, ורק "ויעל עלת במזבח". ומה שהקריב מכל

מקור החכמה

3. ר"י אומר, אין מנחה בבמה וכיהון ובגדי שרת וכלי שרת וריח ניחוח וכו', ועי' יד לחכמה להלן כח, יח, [א], באות ה', מש"כ בביאור דברי רבינו אלו דאין ריח ניחוח בבמה.
4. כדכתיב להלן פסוק כ"א "וירח ה' את ריח הניחח", ועי' צפנת פענח עה"ת שגם עמד בזה, ומש"כ ליישב.
5. נראה דכונת רבינו לדברי המד"ר במדבר ד, ח, ותדע לך שהיו הבכורות מקריבים עד שלא עמד

יד לחכמה

המקדש עלה, ואפילו אם יסגור כהאי מ"ד לאין מזבח צנמה] מ"מ כאן היה מזבח ממש, דהיה במקום המזבח צניהמ"ק הגדול שצירושלים, וסוגר שהיתה ההקדשה כמו במקדש, ולכן שיך ריח ניחוח. וכמדו' שז"פ נכוונת המשך חכמה לומר שדרך המדרש צוה, לא כדרך הסוגיא דזנחיס ק"מ, עכ"ל. וראה הוספות.

ושו"ר צד"ל, צפרקי דר"א פכ"ג אות ס"ח, שכ' דהפרקי דר"א והש"ס דילן פליגי, ח"ל, ממין צהמה טהורה שור וכשז ועו, וממין עוף טהור תורים וצני יונה, משמע דס"ל שאף לקרננות צ"ג לא הוכשרו אלא מינין אלו, וכן סתם ותני רפ"ט ור"פ י"א דרק מיני צהמה ועוף אלו נצטרו לקרבן דמשמע סתמא אף לצ"ג וכו', ופליגי על הש"ס בזנחיס (קטו): דתני הכל כשרין להקריב צהמה חיה ועוף טהורין, ומייתי לה מנח דהכא, וכ"ה צירושלמי פ"ק דמגילה הי"א וכו', עיי"ה. ולפ"ז ה"ה דפליגי הפרקי דר"א גם על האי דזנחיס ק"מ דהוי מזבח של צמת יסיד.

ולפמש"ג דהוי מח' אי הקרבת נח היה מדין צמה, או מדין קדושת ציהמ"ק, נראה לצאר הא דמצינו מח' צמדדרשים אי נח גופיה הקריב או צניו. דצנ"ר ל, ו, איחא, אמר ר"ה משום ר"א צנו של ר"י הגלילי, נח כשהיה יוצא מן המינה הכישו ארי ושיצרו, "ולא היה כשר להקריב" והקריב שם צנו תחטיו, וכן הוא צוק"ר כ, א, ובמנחומא פר' נח, אות ט, ולכאף אמאי לא היה כשר להקריב אף דהיה צע"מ, והרי קרבן צע"מ כשר צנמה, דמבואר בזנחיס קטו, א. וא"כ אף המקריב י"ל דכשר צע"מ, דעשה קרבן כמקריב, וראה להלן סה, יח, ציד לחכמה [א] אות ג, מש"כ צוה, ולהלן יח, א, ציד לחכמה [ט]. וע"כ צ"ל דלהקדשת נח היה דין ציהמ"ק, וצע"מ פסול, ואם צנו הקריב. אולם צנמדצר רבה ד, ת, איחא, אדם הראשון היה צכורו של עולם וכיון שהקריב קרבנו וכו' לצש צגדי כהונה גדולה וכו' כיון שמת אדם מסרו לשח וכו' מסרן לנת, עמד נח והקריב קרבן. הרי מבואר דנח גופיה הקריב, וכן צפרקי דר"א פכ"ג איחא, דנח צנה המזבח הראשון שהקריבו עליו קין והצל, והקריב עולות ארבע, ועיי"ש בצה"ה הרד"ל, וכן צפרד"א פל"א, הוא המזבח שהקריבו צו נח וצניו. וע"כ דס"ל דאף דהיה צע"מ, יכול להקריב דצע"מ כשר צנמה. אמנם י"ל דאפשר דפליגי על עיקר הדבר דנח היה צע"מ, והראיה דהא צפרד"א גופיה איחא דהקריב על מזבח שהקריבו קין והצל ואדם הראשון, ומשום כן ס"ל לצפרד"א דהקריב רק מהכשרים, וכמש"כ הרד"ל דפליגי על הגמ' דליף דצנמה כשרים אף פסולים, וא"כ איך הקריב נח דהיה צע"מ, וע"כ דס"ל דלא היה צע"מ.

שו"מ בליקוטי יהודה עה"ת ריש פרשת נח, שהציא דברי המדרש הנ"ל דנח היה צע"מ ולא היה כשר להקריב, והעיר דהא צע"מ כשר צנמה, וכתב צשס האדמו"ר מגור צעל האמרי אמת, דאולי כאן שאני שהיה במקום של ציהמ"ק, ועוד שאפשר לפרש ולא היה כשר להקריב, היינו שלא יכול היה מחמת חולשה, עיי"ש. וראה מש"כ צוה צמשמר הלוי

זנחיס ס"י קנ"ד, וצפריניס ואגרות משמר הלוי ח"ב ס"י מ"א, ושו"ר שעמד צוה צח"ש אות ע"ו, עיי"ש.

רַבִּי וְאִסְיָק עֲלֶיךָ פְּמִדְקָתָא: דְּכִי וְאִסְיָק עֲלֶיךָ פְּמִדְקָתָא: כַּאֲמַר יְיָ פְּרַעֲוֵא יְתָּ קוֹרְבָנִיהּ וְאִמְרֵי פְּמִימְרִיהּ לֹא אוֹסֵף לְמִילַּט עוֹד יְתָּ אַרְעָא בְּדִיל חוֹבֵי אַנְשָׁא אֲרִי יַעֲרָא לְבָא רְאֵנְשָׁא בִּישׁ מְזַעֲרִיהּ וְלֹא אוֹסֵף עוֹד לְמַמְחֵי יְתָּ כָּל דְּחֵי

הַפְּהוֹר וַיַּעַל עֲלֹת פַּמְזֶבַח: כַּאֲמַר יְיָ וַיִּירַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לְבָבוֹ לֹא־אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם כִּי יַעַר לִבְּהֶאֱדָם רַע מִנְעֲרָיו וְלֹא־אֶסֶף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי פֶּאֶשֶׁר

רש"י

(ב"ר ט, א. לך, ט): (כא) מנעריו. מנעריו כתיב, משננער לנחת ממעי אמו נחן זו יצר הרע: לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשנועה, הוא שכתוב אשר נשבעתי מעבור מי נח, ולא מנינו זה שנועה אלא זו שכלל דבריו, והיא

משך חכמה

החיה והעוף, הוא כמדורשם (ויק"ר כו, ו) לא **הטרחתי עליך להביא מן המדבר רק בקר וצאן שהם ברשותך,** וזה הטעם שנאמר חיה ועוף להקרבה, כדי שלא ימסור אדם נפשו לצוד ציד להביא לקרבן ממדבר ומן הרודפים, לזה **בנח שהיו כולם אצלו ותחת ידו,** היה מקריב **מכולם, ונכון.** זיע"ל עלת במזבח. ...יתכן כי אדם הראשון המשילו הקב"ה על הצומח לאכלו ולכלותו לצרכו (לעיל א, ט), והקריב קרבן

מקור החכמה

היה בכור והלא יפת היה בכור וכו', ומפני מה מסרן לשם, מפני שצפה שלשלת האבות עומדת ממנו, ותדע לך ששם היה מקריב שנאמר ומלכי צדק מלך שלם והוא כהן לאל עליון. נוראה מה שהארכתי בזה ב"הנאמן" ניסן - אלול תשמ"ג, גליון ג"ז].
 6. דמקרא דכתיב ויקח "מכל" הבהמה הטהורה "ומכל" העוף הטהור, משמע דגם "מחיה" הטהורה "ומכל" העוף הטהור הקריב, אע"פ שהם אינם כשרים במקדש. ועי' יד לחכמה [ד].
 7. אמר ר"י בר ר' סימון, אמר הקב"ה עשרה מיני בהמות מסרתי לך, שלשה ברשותך ושבעה אינן ברשותך, שלשה ברשותך, שור שה כשבים ושה עזים, ושבעה אינן ברשותך, איל וצבי ויחמור ואקו

ודישון ותאו חמר, לא הטרחתי עליכם ולא אמרתי אליכם להתייגע בהרים להביא לפני קרבן מאלו שאינן ברשותך, אלא מה שברשותך מן הגדול על אבוסך, הדא הוא דכתיב שור או כשב או עז.
 8. כתיבה, ואינו צריך למסור נפשו.
 9. מדברי רבינו מבואר דוירח את ריח הניחוח, הוא על כל הקרבנות כולל חיה טהורה וכל עוף טהור, וכמש"כ לבאר שאצל נח אין סיבה לאוסרו, ועי' ביד לחכמה [ד]. ועי' אר"ש פ"ה מאיסורי מזבח ה"ה, מש"כ לבאר אליבא דר"ל בזבחים ל"ד דאין איסור בהקרבת חיה למזבח, דהוא מדין עצים למזבח עיי"ש"ה, ומש"כ להעיר ע"ז באוצר הספרא [להגר"מ זמבא] עמ' ק"ל, (וכדברי האו"ש כתב גם בצ"פ זרעים דף ס"א טור ב', ד"ה ובאמת).

יד לחכמה

[ד] עי' צפי' רס"ג שכתב, מכל הבהמה, ממקל"ת הבהמה הטהורה וממקל"ת העוף הטהור. ונדר"ק, וזיה טהורה ככלל, כי מכל הטהורים הקריב חיה מטעם הודאה לאל שהנילם שלא מהו נמנול, אבל הטמאה אינה ראויה לקרבן, כי אף למאכל אדם אינה ראויה אלא מתוך הדחק כמו שפירשו (ו, ג), כ"ש לקרבן האל. ובאגן עזרא, הבהמה הטהורה עשר, ופירש צפי' "מוטט" על האצבע"ז (נדפס בספר מרגלית טובה), פירוש דכתיב בפסוק [דברים יד, ד] שור, שה כשבים, ושה עזים, איל, צבי, ויחמור, ואקו, ודישון, ותאו, וחמר. ובספורנו ויקרא א, ג, כתב ח"ל, וכן נחם באמרו וירח ה' את ריח הניחוח, אמר שקיבל אוחו החלק מקרבנותיו שהיה ראוי לריח ניחוח זהיומו מן המין הראוי להקרבה, אבל לא קיבל כל קרבנו שהיה מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור. וכנלי יקר לעיל

כָּמָא דְעִבְרִית: כב עוד כל יומי ארעא ורועא והצדא וקורא והומא וקוטא וסתוא וימם ולילא לא יבמלון: א וברך יי ית נח וית בגוהי ואמר להון פושו וסגו ומלו ית ארעא: ב ודחלחכון ואימתכון תהי על כל חות

עֲשִׂיתִי: כב עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקַיִץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלִילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ: ט א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ: ב וּמִוֹרָאֲכֶם וּחְתָכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־

רש"י

שזועה, וכן דרשו חכמים במסכת שזועות (לו.): (כב) עוד כל ימי הארץ וגוי לא ישבתו. ו' עמים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו, הני חשרי ומרחשוון והני כסליו, זרע, הני כסליו וטבת והני שבט, וקור, וכו', צבצבא מניעא (קו.). (ס"א) עוד כל ימי כלומר חמיד, כמו עוד טומאמו (צו): קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטנים החריפין להצטל מהר. קור הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן (מהרש"ל, קציר חצי ניסן ואדר וחצי סיון): קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים, וזמן שמייצשים אותן צשדות, ושמו קיץ, כמו והלחם והקיץ לאכול הנערים (שמואל"ב טו, ז): חום. הוא סוף ימות החמה, חצי אב ואלול וחצי חשרי, שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא (נע.), שלהי קייטא קשי מקייטא: ויום ולילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המצול, שלא שמשו המזלות, ולא ניכר בין יום וצין לילה (נ"ר כה, ג. לה, יא): לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן: (ב) וחתכם. ואימתכם, כמו תראו חמת (איוב ו, כא). ואגדה, לשון חיות (שנא קנא:), שכל זמן שמינוק בן יומו חי, אין אמה לריץ לשומרו מן העכברים, עוג מלך הצשן ממ, לריץ לשומרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה, אימתי יהיה מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים:

משך חכמה

(נר"ר לה, ט), ולנח התיר הבע"ח (להלן ט, ג) א (א) ויאמר להם פרו ורבו. ראה להלן ט, ז. לכן הקריב קרבן... (ב) ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ. ...כי נפש הבהמיי קנוי [מש"ח להלן טו, ט]

מקור החכמה

(כ) 1. ר"א בן יעקב אומר, על המזבח הגדול שבירושלים ששם הקריב אדם הראשון, שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס. ובע"ז ח, א, ת"ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי, ויחזור עולם לתוהו ובוהו וזוהי מיתה שנקנסה עלי מהשמים וכו', כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא, עמד והקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו, שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס וכו'. ובתרגום יב"ע ח, כ,

2. כלומר קרבן עבור תוספת ממשלה גם על החי ולא רק על הצומח. ועי' חזקוני שכתב, ויעל עלת, כדרך יורדי הים באניות דכתיב ויזבחו זבחי תודה, גם זה שעמד בצער גדול והעולם אבד והוא נמלט. וברד"ק, וזה מטעם הודאה לאל שהצילם שלא

יד לחכמה

ג, עמד בזה וכתב, ורתה ה' את ריח הניחות, בעצור אותן מניין הראוין להקרבה ואידך כמתחן נשר בעלמא הוא. ועי' היטב ברמב"ן ג, כ, דמשמע גם שנת הקריב מכל המניין הטוהרין, אלא שלישראל הוסיף במנוה שיהיו כל קרבנותם מן זקן ולאן מוריס בני יונה. אולם צפרקי דר"א צפכ"ג אימח להדיא שהקריב רק מן המותר לישראל, ועי' ברד"ל שם אות ס"ח, ולעיל ציד לחכמה [ג].

חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאֲדָמָה וּבְכָל-דִּגְי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ: 1 כָּל-רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא-חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּי רָק עֵשָׂב נָתַתִּי לָכֶם

אֲרָעָא וְעַל כָּל עוֹפֵא דְשָׁמַיָא כָּבֵל דִּי תִרְחִישׁ אֲרָעָא וּבְכָל נִגְי יַמָּא בְּיַדְכוֹן יְהוֹן מְסִירִין: 1 כָּל רֶמֶשׂא דְהוּא חַי לְכוֹן יְהִי לְמִכְל בְּיֻדוֹק עֵשְׂבָא יְהִיבִית

רש"י

(ג) לכם יהיה לאכלה. שלא הרשימי לאדם הראשון צפר אלא ירק עשב, ולכם, כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון.

משך חכמה

לנפש המדברת, והוא בכלל "מוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ", לא כן נפש המדבר, אינו קנוי לזולתו רק להשי"ח...

[מש"ח להלן לב, ו, ד"ה או יתכן]

(ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה

מקור החכמה

מתו במבול. ושו"ר בפרקי דר"א פכ"ג, ישב נח ודרש בלבו ואמר הקב"ה הצילני ממי המבול והוצאני מן המסגר ההוא, ואיני חייב להקריב לפניו קרבן ועולות, מיד הביא נח ממין בהמה טהורה וכו', ועי' ברד"ל שם אות ס"ז בשם הריקנטי (לט, ג) שהיה קרבן תודה, ובהערה שם, [וראה מש"ח ויקרא יב, ו, ד"ה וכן יונה]. ועי' יד לחכמה [ה].

(ב) 1. ראה כלי יקר כאן שהביא כן בשם המפרשים, ועי' במדבר רבה יב, ד, שאחר כל מעשה בראשית ברא אדם וחוה למשול בכולם

יד לחכמה

[ה] הגה דברי רבינו ז"ע טונא לכאור', דהרי הימר בעלי חיים נחם נאמר להלן בפ"ט פ"ג, וא"כ נח שהקריב לפני כן, ע"כ לא מהאי טעמא הקריב, וז"ע. שו"ר בירושלמי פ"א דמגילה הלי"א דגרסינן התם, הכל קרב בצמה, צמה חיה וכו', טהורים אבל לא טמאים וכו', טהורים אבל לא טמאים מניין וכו' הגה נח תורה ממוך תורה, אמר, כבר נאמר לי כירק עשב נתתי לכם את כל, לאחיה דצר ריבה הכתוב צטהורין, לקרבנות. וכתב בצמאה הפנים שם ח"ל, ואע"ג דהאי קרא כתיב צטר ד"ויבן נח מזבח לה" וכו', אין מוקדם ומאוחר בתורה, וקרא דכתיב "ויבן אלקים את נח ואת בניו" וכו' והא דאצטריה, נאמר לו מייד בצמחו מן המינה, ועל צרכו וז שצרכו והמיר לו הכל, וכן נח מזבח לה' וקח מכל הבהמה וגו' ויעל עולות צמזבת, עכ"ל. וא"כ א"ש דברי רבינו. וכ"כ בשירי קרבן שם ח"ל, וקשה הא פחילה כתיב ויבן נח מזבח וקח וכו', ואח"כ כתיב כירק עשב נתתי לכם את כל, וי"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה, אך ז"ע מנ"ל לומר כן, עכ"ל. [וראה פרדס יוסף כאן שהביא להקשות אין נח הקריב קרבנות, הא לא הוטר לו עדין צפר ולא היו ממסקה ישראל, יעו"ש מש"כ צוה, ולנ"ל א"ש. ועי' שו"ת עונג יו"ט צהקדמה, צאות י"ד צהג"ה, שהקשה כן על אדם הראשון והכל שהקריבו קרבנות, ומש"כ שם ליישב א"ש גם על נח. ועי"ש עוד צפי ז"צ צהג"ה, וכללי תמדה פרשת בראשית אות ג', ואכמ"ל].

אֶת־כָּל: ד אֶךְ־בֶּשֶׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא בְּשָׂרָא בְּנַפְשֵׁיהּ דְּמִיָּהּ לֹא לְכוּן יָת בְּלֵא: דְּכָרִים

רש"י

נמתי לכם את כל (פנהרין נט:): (ד) בשר בנפשו. חקר להס אזר מן החי, כלומר, כל זמן שנפשו זו לא מאכלנו הנשר: בנפשו דמו. נעוד נפשו זו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אזר מן החי, ואף בנפשו דמו לא מאכלנו, הרי

משך חכמה

(קידושין יג, א)2, נתנו לאכילה שלא להטיל קנאה במעשה בראשית (מגילה כה, א)3. (ד) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. תרגם יונתן בהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת1. כי אעפ"י שדעת הפוסקים דהיא מותרת (יו"ד סי' כז)2, דלא כרמב"ם (מלכים ט, יג)3, הוא משום הואיל ושריא לישראל, דמי איכא מידי דלישראל (אסור) [שרי] ולעו"ג (שרי) [אסור] (פנהרין נט, ז), אבל קודם מתן תורה הוה אסור מפרכסת לדידהו. ולזה כתיב

מקור החכמה

כהם שאר בהמות וחיות ועופות טהורים, ועי' יד לחכמה [ו].
 (ד) 1. ...או דתליש מן חיותא נכיסתא ועד דלא נפקא כולא נשמתא לא תאכלון.
 2. חתך מהבהמה לאחר שנשחטה כראוי ועודנה מפרכסת אסור לאוכלה בעודנה חיה, אבל לאחר שמתה מותר לאוכלה ולהאכילה לנכרי. ומקורו מחולין לג, הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה, חותך כזית בשר מבית השחיטה, ומולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה, וממתין לה עד שתצא נפשה ואוכלו, אחד עובד כוכבים ואחד ישראל מותרים בו, וברש"י, וממתין לה עד שתצא דאמרינן בד' מיתות (סג, א) מניין שאסור לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה, ת"ל לא תאכלו על הדם, אחד עובד כוכבים וכו', ולא אמרינן במיתה תליא מילתא והוי אבר מן החי לגבייהו וכו'.
 3. ואבר ובשר הפורשים מן המפרכסת, אע"פ ששחט בה ישראל שני סימנים, הרי זה אסור לבני נח משום אבר מן החי. ועי' כס"מ שם בשם הרשב"א, ובש"ך יו"ד כ"ז סק"ב.

יד לחכמה

[ו] ידידי הרה"ג ר' מנחם אריה טובולסקי שליט"א (מח"ס מנחת אריה עמ"ס מגילה), כתב להעיר בזה ח"ל, לכו' דברי המש"ח ז"ע שדגים אינו דומה לקן צפור, דנקן צפור רק "משתיקין" האומר לכל אין משתנה הדין, דשילוח הקן הוא ציפור ואינו צנהמות וחיות, אבל דגים שניתנו לאכילה שלא להטיל קנאה נמעשה בראשית, משתנה הדין, דלחדס לא הותר לו בשר לאכילה והטעם שהותר בנשר אינו שייך בדגים, ולמה הותר ונשתנה הדין, עכ"ל. ועי' צפרדס יוסף ו, כה, שהביא דקושיא זו אמאי הותרו דגים הקשה הגה"ק מפילן לגיסו בעל השפ"א, ומי' לו דלימא נמדרש וצרמנ"ן (ת, כג) שכל הבריות שנים היו אז צים אוקיטוס, שהרי צמנול היו המים רומחין ואף דגים לא היו יכולין לחיות בהם, רק צרחו למרחק לאוקיטוס, וא"כ אי לאו זכות דנח לא היו ראשין לשוט לאוקיטוס, וא"כ מה שמנ"ן צשאר המקומות רק בזכות נח, ודפח"ת. ועי' הוספות.

הקדמה

עלעקטרי רוחני, אשר כפעולות הכהן עשה גבוהות בעולמות שונים כידוע. ואולי יש להכריע¹, כי קרבנות במה הם רק להרחיק עבודה זרה מלכבות עם ישראל, לכן צוה כי

הקדמונים נחלקו בטעם הקרבנות: המורה אמר כי הוא להרחיק לב האדם מעבודה זרה². והרמב"ן (ויקרא א, ט) וסייעתו אמרו כי הוא לקרב כל הכוחות העולמות³. והוא ענין

ניחוח לה⁴). והנה הם (רמב"ם) דברי הבאי... והכתוב אמר כי הם "לחם אשה ריח ניחוח"... ולשון הקרבנות (במדבר כה, ב) "את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי", וחלילה שלא יהא בהם שום תועלת ורצון רק שוללות לעבודה זרה מדעת השוטים. ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה וכדיבור וכמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא ויביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו וכנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה, וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אברין, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו... ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם... (עכ"ל). הרמב"ן גם הקשה על הרמב"ם מקרבנות נח (או לא היתה עבודה זרה בעולם) שהיו לריח ניחוח ועוד. ובמחלוקת זאת עסקו כל גדולי המפרשים (הריטב"א בספר הזכרון, רבי יצחק עראמה, ר"י אברבנאל, ועוד) וכן שאר מפרשי המקרא (הספורנו, רשר"ה ועוד). כשיטת הספורנו עיין בפרק "תורת הקרבנות במשנתו של רבי עובדיה ספורנו" בספרנו 'פשוטו של מקרא' מדור ה פרק 1 (א). 3. בין שיטת הרמב"ם הרואה בקרבנות פעולה להיגמל מעבודה זרה, ובין שיטת הרמב"ן הרואה בהם ענין חיובי בהחלט. [ועיין בדברי רבינו לדברים יג, יג-יד ד"ה השמר לך בהערה 3].

1. מורה נבוכים ג, מו (מהדורת אבן שמואל של תרגום אבן תיבון) כבר אמרה תורה... שהמצרים היו עובדים מזל טלה, ומפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן והיו מואסים רועי צאן... וכן היו כתות מן הצאבה עובדים לשדים, והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים, לזה היו קוראים לשדים "שעירים"... ולזה היו אוסרים הכתות ההם גם כן אכילת העזים. אבל שחיטת הבשר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עובדי עבודה זרה, וכולם היו מגדילים זה המין מאד. ולזה תמצא אנשי הודו עד היום הזה לא ישחטו הבקר כלל... ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינן אמיתיות, נצטוינו להקריב אלה השלושה מינים לבד מן הבהמה... עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי — בו יתקרבו אל האלוה... וכן מרפאים הדעות הרעות, אשר הם תליי הנפש האנושית, בהיפך אשר בקצה האחר... וזה הטעם בבחירת השלושה מינים האלה לבד לקרבן, מחובר אל היות אלה השלושה מינים גם כן נמצאים תמיד... (עכ"ל בפרק מו). ובפרק לב מן המאמר השלישי עסק הרמב"ם בטעמי מצוות הקרבנות באופן כללי (לעומת בפרק מ"ו שעסק בפרטי הדינים), וזה לשונו: כפעולות האלוהיות — רצוני לומר, הפעולות הטבעיות — יתבאר מהם ערמת האלוה וחכמתו... אי אפשר לצאת מן ההיפך אל ההיפך פתאום... והיה המנהג המפורסם בעולם כולו... להקריב מיני בעלי חיים בהיכלות אשר היו מעמידים בהם הצלמים... לא גזרה חכמתו יתברך... להניח מיני העבודות ההם כולם... והשאר יתברך מיני העבודות ההם והעתיקים... לשמו יתברך... 2. רמב"ן לויקרא א, ט ד"ה עולה (הוא אשה ריח

יקטירו לשם שמים. לא כן קרבנות בית המקדש – המה ודאי לקרב העולמות ולחבר דודים ונמצאתי אחרי זה בדברי רלב"ג בתועליותיו במלכים על קרא ד"רק בכמות הוא מזכח ומקטיר" (מלכים-א, ג, ג) – שאף שהיו מותרות אין בהם כונה עצמית, יעויין שם⁴. ומקור לזה הא רתנן ריש פרק פרת חטאת (זבחים ק"ג, א): אין ריח ניחוח בבמה קטנה. הרי דקדשי במה אינם לריח ניחוח⁵. ובוה יובן הא דאמר רב

נתן (נדדים כב, א): הנודר כאילו בנה במה (והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן). היינו שבמה היא לגדור עצמו מעבודה זרה. אבל בזמן שבית המקדש קיים הוא עושה רשע במה שגודר עצמו מעבודה זרה בהא דבונה במה, הלא ה' בהיכל קדשו ויכול להקריב במקדש! כן הנודר, הוא רוצה לגדור עצמו בנדר, אבל הוא מוסיף פשע, שכבר גדרתו התורה באזהרותיה המאירות עיניים⁷. ודו"ק.

4. "ויאהב שלמה את ה' ללכת בחוקות דוד אביו, רק בכמות הוא מזכח ומקטיר". הקושי בפסוק מבואר, הרי לפני בנין בית המקדש היו הבמות מותרות, ומדוע, איפוא, ציין כי רק בכמות הוא מזכח. רש"י מפרש: 'בגנותו דבר הכתוב ששהה את בנין הבית ארבע שנים'. לעומתו טוען הרד"ק: "...לפי שאמר "בחוקות דוד אביו", ודוד לא זכח אלא במזבח אשר לפני הארון בירושלים או בבמה בגבעון, ולא ראינו לו שזבח וקטר בכמות אחרות, כי הרבות כמות מביא האדם לעבודה זרה, כי הוא משפט הגויים שבונים במה בכל הר וגבעה ותחת כל עץ רענן', עכ"ל. יסוד לדברי רבינו מצינו בתועליות של הרלב"ג הבאות אחרי פרק יא במלכים א, וזה לשונו: התועלת הראשון הוא להודיע שאין הכוונה בקרבנות ההזבחה וההקטרה, אך הכוונה בהם היא מה שיעידו עליו מסודות המציאות, אשר יעמדו עליו המיוחדים לזאת העבודה, המחבוננים בה כאורך הזמן. ולזה לא יקובל בזה תועלת אלא כשנעשה על ידי הכהנים (ואין כהונה בבמה י.ק.). אלא התורה התירה לעשות כל איש הישר בעיניו לזבח ולקטר בכמות עד בואם "אל המנוחה ואל הנחלה", כמו שזכר בתורה, כדי שיתישרו לעבודת הש"י מפני מה שהוטבעו בו מהעבודות הנעשות לאלהים אחרים, יחשבו שלא יהיה הש"י אלוה אם לא יעבדוהו בזה האופן. ולפי שהעבודה הזאת הנעשית בכמות אינה מכוונת מצד עצמה בצד מן הצדדים, תמצא שזכר בזה המקום בשלמה שהיה מזבח ומקטיר, כאילו אמר שבוה הענין עשה מה שאיננו ראוי לעשות. וועיין בפירושו רבינו לדברים יב, יג ד"ה פן תעלה עולותיך, איך

שביאר פסוק זה במלכים] 5. ו"ריח ניחוח" הוא הדרגה של קרבנות בית המקדש: רש"י ויקרא א, ט ד"ה ריח ניחוח לה' – נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני. ועיין לעיל (הערה 2) שגם נח (עם יסודו השני של העולם) הצליח להגיע לידי דרגת "ריח ניחוח" בקרבנותיו. ועיין בהרחבה במאמרנו הנ"ל (משנת הספורנו) על מקומו המרכזי של "ריח ניחוח" בהשגת המקסימום מתועלת הקרבן [יצויין כי הרב יהושע הרטמן – המהדיר של כתבי המהר"ל בדורנו – מפרש שב"אמרתי ונעשה רצוני", הכוונה לעשרה מאמרות בהם נברא העולם. היות ובזכות הקרבנות העולם קיים, יוצא שהמקריב קרבן מחזק את 'אמירתו' של הקב"ה, דהיינו בריאת העולם]. ועיין בעל הטורים לדברים לג, י ד"ה וכליל, בהתיחס לתהלים נא, כא "אז תחפרן זבחי צדק עולה וכליל" ('אע"פ שזר מקריב בבמה, אינו "זבחי צדק" אלא מה שמקריב בפנים על ידי כהן'). וועיין תוספות יום טוב לזבחים פרק יד משנה יו"ד ד"ה וריח נחוח המבאר 'לשון ניחוח לאו דוקא, אלא ששיגרת לישנא'. ולא כן דעת רבינו. ועיין 'אישים ושיטות' לרב ש"י זיין ז"ל עמוד 178. ועיין גם רבינו בראשית ח, כ"ד, "ויבן נח מזבח" בסוגיית דרגת הקרבנות שנח הקריב]. 6. ולכן הבמות נאסרו עם בנין בית המקדש, כי מה לו להתרכז ב'סור מרע', כאשר יכול להתדבק ב'עשה טוב'. 7. ירושלמי נדרים ט, א: לא דיין מה שאסרה תורה, אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים! ועיין בספרנו 'פשוטו של מקרא', מדור ו פרק 2, במסגרת הטיפול בנושא 'כל מאי דתיקון רבנן, כעין דאורייתא תיקנו'.

שמייתי הגמרא תנאי, דלמאן דאמר שהיו מקריבין אעפ"י שאין בית בתחלת הבנין, סבר דאז היה אסור להקריב בבמה. ולר' אליעזר דסבר אז היה צריך בית, אם כן טרם שבטלו יצרא דעבודה זרה היה מותר בבמה. ואם כן הא דקתני זבחים קיב, ב משבאו לירושלים נאסרו הבמות וכו' ולא היה להם היתר, הוא כתנאי. אבל הא דקתני וקדושת ירושלים אין אחריה היתר היא לכולי עלמא¹⁰. ור' יצחק הדר ביה, דבזמן הזה לכולי עלמא אין מקריבין

ובזה נתגלה לי סוד במה שחדש רבינו חיים כהן במגילה דף י, א, למאן דאמר לא קידשה לעתיד לבא, מכל מקום בבמה אסור להקריב, יעויין שם⁸. משום דאנשי כנסת הגדולה בטלינהו ליצרא דעבודה זרה (יומא סט, ב), אם כן תו אין צורך להקריב בבמה לגדור העם מעבודה זרה, ואין חפץ להשם בבקר וצאן בבמה שאינם לריח ניחוח, רק בשביל להגדירם שלא יקריבו לעבודה זרה. אם כן, תו כי בטלה יצרא דעבודה זרה אסור להקריב בבמה⁹. ואתי שפיר מה

בשנת שלוש לדריוש האחרון – רש"י, וקלעים לעזרה, אלא שבהיכל בונין מבחוץ (שהיו הקלעים פרושים לפנים מעובי החומה שלא יכנסו הכונים לתוך ההיכל – רש"י) ובעזרה בונין מבפנים. וא"ר יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית, אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא. מכלל דר' אליעזר לא סבר קידשה לעתיד לבא. תוספות ד"ה ומאי טעמא הדר ביה, משום קושיא דרב מרי: הקשה הר"ר חיים, ומתחילה היכי אמר למילתיה, וכי לא היה יודע המשנה, והלא הן שגורות בפי כל! ועוד קשיא, כיון דתנאי היא, אמאי הדר ביה, לימא אנא דאמרי כמאן דאמר לא קידשה! לכן נראה להר"ר חיים דכולי עלמא מודי דמשבאו לירושלים נאסרו הבמות, ושוב לא היה להן היתר. והני תנאי בהא פליגי, דמאן דאמר לא קידשה סבר דאף במקומו של מזבח אין יכולים להקריב עכשיו וכל שכן בבמה, ומאן דאמר קידשה סבר דבמקום המזבח מותר להקריב אבל לא בבמה. עכ"ל. שיטת ר' חיים כהן תואמת את שיטת רבינו, כי אף אם לא נתקדשה ירושלים לעתיד לבא, הרי בכל זאת הבמות אסורות באשר נסתיים תפקידן, כפי שמבאר והולך. ⁹ אפילו בזמן שאין בית המקדש קיים. ¹⁰ משום שלכולי עלמא כאשר ביטלו את יצרא דעבודה זרה, ממילא בטל תפקידן של הבמות ולא כזה המחלוקת.

8. כי, ללא טעם רבינו בחילוק שבין כמה ובין בית המקדש, קשה מדוע לא הותרו שוב הבמות אחרי חרבן הבית כפי שהיו מותרות לפני בנייתו. וזה לשון הגמרא: אמר רב יצחק, שמעתי שמקריבין בבית חוניו (מזבח חוניו בנו של שמעון הצדיק בנה כמה במצרים לשם שמים – רש"י) בזמן הזה. קסבר בית חוניו לאו בית עבודה זרה היא, וקסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא (ומשחרבה הותרו הבמות – רש"י), דכתיב "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט), "מנוחה" – זו שילה, "נחלה" – זו ירושלים, מקיש "נחלה" ל"מנוחה", מה "מנוחה" יש אחריה היתר, אף "נחלה" יש אחריה היתר. אמרו לו "אמרת"? אמר להו "לא". אמר רבא: האלקים אמרה וגמירנא לה מיניה, ומאי טעמא קא הדר ביה? משום קושיא דרב מרי, דמותיב רב מרי, קדושת שילה יש אחריה היתר, קדושת ירושלים אין אחריה היתר. ועוד תנן: משבאו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה להם היתר, והיא היתה ל"נחלה". תנאי היא, דתנן: א"ר אליעזר, שמעתי כשהיו בונין (בית שני) בהיכל עשו קלעים להיכל, (קא סלקא דעתך דמקום חומת היכל שיהא מזבח הבנוי בעזרה קרוי "אשר פתח אהל מועד", שאילמלא כן לא היו מקריבין עד שיגמר הבנין. והם התחילו להקריב קרבנות משבאו שם בימי כורש כמו שכתוב בספר עזרא. ועד עשרים ושתים שנה אחרי כן לא נגמר הבית –

ולבסוף מאי טעמא אישתרו דהא מרתקי ממשכן (יז, א), וכל שכן השתא דארחיקו להו טפי. והקשו בתוספות, הא במות מותרות ואם כן אקריבו להו טפי יעויין שם¹⁶. ומלבד דבזמן הזה אסורים במות כמו דפרישית [עייין טורי אבן (מגילה י, א¹⁷), עוד לא שייך עצם הסברא¹⁸. דבשלמא גבי משכן שחפץ השם בזבחי צדק עולה וכליל, לכן אסר בשר תאווה כדי שיבואו למשכן. אבל במות, שעצם הקרבנות אינם אהובים להשם, ואינם לריח ניחוח, רק כדי להגדירם מעבודה זרה, לא שייך לאסור בשר תאווה כדי שיבואו לבמה. שאדרבא! שמרצון האדם לעשות פעולות הקרבה צוה להקריב בבמה, ודו"ק היטב^{18א}.

בבמה, דבטל יצרא דעבודה זרה. ועייין תוספות זבחים דף סא, א סוף דיבור המתחיל מאי קסברי¹¹.

ויבואר בזה פסוקי תהלים נא: "כי לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה" (פסוק יח). פירוש, בבמה שאין קרבנות לריח ניחוח¹². "היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים — אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל" (כ-כא). שאז יהיה עצם הקרבנות חפץ הבורא באמת לענין נכבד לקרב העולמות ולהועיל לכל העולם כולו¹³.

ובזה יתורץ הא דקאמר חולין יז¹⁴ מעיקרא מאי טעמא איתסר משום דהא מקרבי למשכן¹⁵,

בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תאווה. משנכנסו לארץ הותר להם בשר תאווה, ועכשיו שגלו יכול יחזרו לאיסורם הראשון (איסור בשר תאווה), לכן שנינו "לעולם שוחטין". מתקיף לה רב יוסף: האי 'לעולם שוחטין' — 'לעולם שוחטין ואוכלין מבעי'! ועוד מעיקרא...¹⁵. והיו יכולין להקריב קרבנות מכל בשר תאווה ויקריבו הדם והחלב לבדו ואוכלין הבשר, ולבסוף כשנכנסו לארץ והיתה ארצם רחבה והרחוקים לא היו יכולים לבא בירושלים בכל יום — רש"י. 16. ד"ה וכל שכן השתא דארחיקו טובא. לספרים דגרסי באלו הן הלוקין (מכות יט, א): לעולם לא קידשה לעתיד לבא, אם כן לר' ישמעאל הותרו הבמות, וקשה דאם כן מאי קאמר הכא לר' ישמעאל דארחיקו להו טפי, אדרבה — אקריבו להו טפי כיון דהותרו הבמות! 17. דיבור המתחיל ומאי טעמא, עייין שם באריכות. כוונת רבינו (כמו דפרישית) לדברי ר' חיים כהן דאף למאן דאמר שלא קידשה לעתיד לבוא אסורות הבמות, דבטל טעם הבמות, שהרי בטלה עבודה זרה. 18. כלומר, אפילו היינו אומרים שעם חורבן הבית הותרו הבמות, עדיין אין מקום לקושית התוספות לאסור מחדש בשר תאווה באשר לא "ירחק ממך המקום". 18א. וז"ל בעל הטורים דברים לג, י: "וכליל על מזבחך", ב' במסורה, "אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל" (תהלים

11. ... אבל מכל מקום על כרחין קסבר לא קידשה, מדלא קרי ליה "נחלה". ועוד מכיון דמוקי קרא "דנחלה" בשילה, אם כן מנא ליה דירושלים אין אחריה היתר? ויש לומר דשמא נפקא ליה מקרא אחרינא. והרב ר' חיים מפרש דרבי ישמעאל סבר דקדשה. והאי דקאמר 'זה וזה (מנוחה ונחלה) שילה', אתא לאשמועינן דשילה אין אחריה היתר, דלא כמאן דאמר יש אחריה היתר... אבל אחר ירושלים לכולי עלמא לא הותרו הבמות, ואפילו מאן דאית ליה לא קידשה מצי סבר דאין אחריה היתר... עכ"ל. הרי שוב היסוד שאיסור במות אינו קשור לקדושת ירושלים לשעתה ולדורות. לדברי הרב ר' חיים זהו איסור מוחלט, שלדעת רבינו הוא תוצאה מביטול יצרא דעבודה זרה וממילא ביטול תפקידן של הבמות. 12. והיות וקרבנות כאלה באים רק כדי להרחיק מעבירות — "זבחי אלקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה" (פסוק נ"ט). ועייין תהלים פרק נב פסוקים יח-יט בפירוש הארוך של הרד"ק בהרחבה. 13. ואז "רוח נשברה" לא תבא במקום הקרבן. 14. צריך להיות טז, ב. הכל שוחטין ולעולם שוחטין... לעולם שוחטין, מאן תנא? אמר רבה, רבי ישמעאל היא, דתניא, "כי ירחיב ה' א' את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר וגו'" (דברים יב, כ), ר' ישמעאל אומר לא

ובמנחות (קי, א). בן עזאי אומר: לא נכתב בקרבנות לא אל"ף למ"ד, ולא אלקים, אלא ה', שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק¹⁹. והדבר מובן על פי מושכל, כי הקרבנות היה מנהג אצל כל הגויים לכוחות רוחניות מיוחסות לאיזה צורות. ולא כן חלק ה' עמו, כי אין להם ייחס והכנעה לאיזו כוח, רק לשי"ת הנמצא האמיתי והממציא הכל מהאפס המוחלט, רק לשם המיוחד בלבד. וכן בכל פרט ציין הבורא ההבדל בין הקרבנות של הגויים לקרבנות שצוה את עמו ישראל: "לזבח לה'" (שמות ח, כה), "להקטיר אשה לה'" (שמות ל, כ). וזה כוונת

המאמר²⁰, כי "ה'" לא נקרא על איזה כוח מיוחד — כמו שמצאנו בשם "אלקים" על מלאך ודיין²¹ — רק על כח כל הכוחות ועילת העילות וסיבת כל הנמצאים. לכן העם שעדיין לא היה נקי לבבם מהרגשות הכוזבות הדמיונות, כאשר מסבת זה חטאו בעגל, לכן אמר פרעה "על כן צועקים וכו' נזבחה לאלקיננו"²² (שמות ה, ח). אולם השוטרים — המופלגים בחכמתם — נזהרו בדבריהם, לכן אמר להם "על כן אתם אומרים נזבחה לה'" (שמות ה, יז) יעויין שם²³ ודרו"ק. ויעויין ענין נחמד על פי זה בווהר הקדוש פרשת משפטים סוף המקרא "אם אדוניו"²⁴.

נא-כא). אע"פ שזר מקריב בכמה, אינו זכחי צדק אלא מה שקרב בפנים על ידי כהן. וזהו: וכליל על מזבחך — אז תחפוץ זכחי צדק עולה וכליל. 19. רש"י: לאומרים רשויות הרבה הן, והדבר מוכיח שזה ששמו כך ציום להקריב לו מנחה, וזה ששמו כך ציום להקריב לו פרים וזה אלים, לכך נאמר בכולם "ריח ניחוח לה'". [ועיין רבינו דברים טז, כא ד"ה לא חטע לך (קטע): ועל זה כוון האלקי בן עזאי] ביאור רחב בהבנת מאמרו זה]. 20. של בן עזאי. 21. "אלהים" כדיין בשמות כא, ו ("והגישו אדוניו אל האלהים") ועוד בתהלים ה, ו ("ותחסרהו מעט מאלהים" - עיין שם רש"י, ראב"ע) ועוד. [והשוה פירוש רס"ג (שמות ז, א): "הנה נתתיך אלהים (-מלאך הממונה) לפרעה, ואהרן אחיך יהיה נביאך" (נביא כפשוטו), באשר הקב"ה 'מדבר' אל המלאכים, ה'מדברים' אל הנביאים, המדברים אל בשר ודם. ורבינו אברהם בן הרמב"ם ציין כי אכיו קילס את הפירוש הזה]. 22. כך "ויצו פרעה... את הנוגשים בעם ואת שוטרינו", כלומר, זוהי תפיסת משך חכמה <עם ביאור> - ג / כהן, מאיר שמחה בן שמשון קלונימוס - קופרמן.

פרעה. 23. כי זהו אישור פרעה את דברי השוטרים אליו: "ויבואו שוטרי בני ישראל ויצעקו אל פרעה... ויאמר... על כן אתם אומרים". הרי שבפסוק ח' מדבר פרעה אל הנוגשים ועל בני ישראל. בעוד בפסוק י"ז מדבר אל שוטרי בני ישראל. יסוד האבחנה הוא בכך שבפסוק ג אמרו בני ישראל "ונזבחה לה' אלקינו", ודייק! ועיין בספרנו "פשוטו של מקרא", מדור ב' פרק 4 בסוגית הדיבור הישיר בתורה. 24. (תהלים נא, יח-יט) "כי לא תחפוץ זבח ואתנה, עולה לא תרצה. זכחי אלהים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוה". "כי לא תחפוץ זבח" - וכי לא בעי קב"ה דיקרבון קמיה קרבנא? והא איהו איתקין לגבי חייביא קרבנא, דיקרבון ויתכפר להו חובייהו! אלא דוד לקמי שמא דאלהים אמר, וקרבנא לא קרבין לשמא דאלהים, אלא לשמא די-ה-ו-ה, דהא לגבי דינא קשיא מידת הדין לא מקרבין קרבנא, הכתיב (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב קרבן לה'" "לה'", ולא לשמא דאלהים. "וכי תקריב מנחה לה'": "זבח תודה לה'", "זבח שלמים לה'".

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ו

יא אין מוסיפין על העיר או על העזרות וכו'. בפרק שני דשעבוד מן שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשמי מודות ובשיר וכו' מלהלכים ושמי מודות אחרים וכו' וכל שלא נעשה בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה. ובגמרא מנה"מ אמר רב שמי בר חייל דאמר קרא ככל אשר אני

אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה איהמ רב הוה אמר ככל אלו מן רב נתמן אמר באחת מכל אלו מן רב הוה אמר ככל אלו מן קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לבא ומר סבר קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לבא ופסק רבינו כמ"ד קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לבא ומדאמרין התם בגמרא מנאי היא דמתן א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בניו בנהיכל עושים קלעים להיכל וקלעים לעזרות וכו' א"ר יהושע שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית אובלים קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשה שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לבא מדר' יהושע סבר קדשה לעמיד לבא מכלל דר' אליעזר סבר לא קדשה לעמיד לבא והא קו"ל דרבי אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע וכ"ש למאי דדחי התם דילמא דכ"ע קדשה לעמיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכ"ס קלעים למה לי לנתיבא דעלמא דהשאה א"ר ר' אליעזר סבר דקדשה לעמיד לבא ועוד דבפרק השוחט ועמלה (ובתוס' דף ק"ו):

גמ' רב' איהמ המעלה בזמן הזה רבי יוחנן אמר חייב ר"ל אמר פטור ר"י אמר חייב קדושה ראשונה קדשה לעמיד לבא ר"ל אמר פטור וכו' לא קדשה לעמיד לבא וצפונא דר' אליעזר ור' יהושע ודחי דילמא דכ"ע קדשה לעמיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכו' וידוע דהלכה כר"י לנבי ר"ל וא"ר קו"ל דקדשה לעמיד לבא וכל שכן למאי דדחי דכ"ע קדשה לעמיד לבא. וכתוב בשגות א"ר א"ר אבהו עמלו היא זו וכו'. ומ"ש שזו סברה עמלו ולא ידע מאין לו כבר הוכחתי מאין לו לומר כן במקדש וירושלים:

בז ומ"ש בשאר א"י שלא קדשה לעתיד לבא. וכתב רבאש הלכות תרומות ב"ד. ומ"ש הרב"ז ובמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ויגמרא אמרו דפול מחיות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעמיד לבא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י י"ל אין משם ראייה דכיון דחזוין דרבי יהושע דהלכתא כוומיה סבר דקדשה לעמיד לבא ולא הוכיח אלא ירושלים ומקדש ממילא אימ' לן למשמע דבבני דוקא קאמרי לא בשאר א"י ונתן רבינו טעם לדבר אך הך מקומות דקמי' אם אין מקדש ירקב קשו ואין לומר דאחו דלא כהלכתא שהרי רבינו פסק כן בפ"ו מהלכות מעשר שני וכו'. ומ"ש א"ר אבהו עמלו היא זו וכו'. ומ"ש רבינו יוסי דאמר קדושה שניה קדשה לעמיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י וכו' אני אומר אם קלה נקבל ואם לרין יש משום דלשפ"כ למה היה מניח עורא מלקדש לעמיד לבא שמה בזמן התנאים יומן לנו רשות להקריב. ומ"ש לפיכך הנכנס עמה שם אין זו כרת אני ממה דמעיקרא משמע דכמספק אמרה ובסוף דבריו נראה דפשיטא ליה ודודוס גדול הוא והיה צריך להביא ראיה. ומ"ש רבינו אבא אבא אבא חייב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהיא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם במל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא

שירצו: יא אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך וע"פ נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים שנאמר ככל אשר אני מראה אותך וכן תעשו לדורות. ומשה רבינו מלך היה: **יב** וכיצד מוסיפין על העיר עושין בית דין שתי תורות ולוקחין לחם חמוץ שבהם והולכים בית דין אחר שתי התורות ושתי התורות זו אחר זו ועומדין בכנורות וכנבלים ובצלצל על כל פנה ופנה ועל כל אבן * (ואבן) שבירושלים ואומר ארוממך י"י כי דליתני וגו'. עד שמוגיעין לסוף המקום שמקדשין אותו ועומדין שם. ואובלים שם לחם תודה אחת משתי התורות והשנייה נשרפת וע"פ הנביא שורפין את זו ואובלין את זו: **יג** וכן אם הוסיפו על העזרה מקדשין אותה בשירי המנחה מה ירושלים התודה שנאכלת בה מקדשתה אף העזרה שירי המנחות שאין נאכלין אלא בה הן שמקדשין אותה בהן ואובלין אותן בסוף המקום שקדשו: **יד** כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תורות * יכרונו הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא היה שם לא מלך ולא אורים ותומים.

השגת הראב"ד
* בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברה עמלו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דפול מחיות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעמיד לבא לא חילק בין מקדש וירושלים לשאר א"י י"ל אין משם ראייה דכיון דחזוין דרבי יהושע דהלכתא כוומיה סבר דקדשה לעמיד לבא ולא הוכיח אלא ירושלים ומקדש ממילא אימ' לן למשמע דבבני דוקא קאמרי לא בשאר א"י ונתן רבינו טעם לדבר אך הך מקומות דקמי' אם אין מקדש ירקב קשו ואין לומר דאחו דלא כהלכתא שהרי רבינו פסק כן בפ"ו מהלכות מעשר שני וכו'. ומ"ש א"ר אבהו עמלו היא זו וכו'. ומ"ש רבינו יוסי דאמר קדושה שניה קדשה לעמיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י וכו' אני אומר אם קלה נקבל ואם לרין יש משום דלשפ"כ למה היה מניח עורא מלקדש לעמיד לבא שמה בזמן התנאים יומן לנו רשות להקריב. ומ"ש לפיכך הנכנס עמה שם אין זו כרת אני ממה דמעיקרא משמע דכמספק אמרה ובסוף דבריו נראה דפשיטא ליה ודודוס גדול הוא והיה צריך להביא ראיה. ומ"ש רבינו אבא אבא חייב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהיא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם במל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא

ובמה נתקדשה * בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קדש העזרה וירושלים לשעתן וקדשן לעתיד לבא: מן לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי. ואובלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא הריבה ואינה מוקפת במחיצה ואובלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: **מז** ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא. ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיצא בהן לא קדשה לעתיד לבא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהיא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם במל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא

* [ג"ל שצריך לומר גדולה וכן הוא בגמ']: * [כ"ס אבהו והסמ"ג כחזר וכן הוא בגמ']:

מראה אותך אחת תחנית המשכן ואחת תחנית כל כלי וכן תעשו לדורות ופירש"י מנה"מ דכתיב כל הני המוספם עורה. וכן תעשו קרא ימירא למדרש לדורות וכימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כ"ג ואורים ותומים וע' זקנים. שמי מודות מנחמיה בן חכליה גמרינן ובגמ' מני שמי מודות שאמרו בלחמן ולא צבחנו ויליף לה מקרא דמאי נינהו חמץ. ואמרין חו בגמרא וכו' מהלכין ושמי מודות אחרים למימרא דכ"ד קמי מודה אזלי והכתיב וילך אחרים הושעיה ופלי שרי יהודה ה"ק צ"ד מהלכין ושמי מודות מהלכות וכו' אחרים ואמרין חו בגמרא כיצד מהלכות רבי חייל א"ר שמעון ברבי חד אמר זו כנגד זו וחד אמר זו אחר זו מ"ד זו כנגד זו הפנימים הך דמקרבא לחומה ומ"ד זו אחר זו הפנימים הך דמקרבא לכו"ד. ואינו יודע מניין לו לרבינו לפסוק כמ"ד זו אחר זו ואפשר דמשום דפשיטא דמילתא משמע טפי דמהלכות זו אחר זו מש"ה נקט * הכי:

יב ומ"ש ועומדים בכנורות ובנבלים וכו'. שם אהא דמתן ובשיר מנו רבנן שיר של חודה בכנורות ובנבלים וצ"לללים על כל פינה ופינה ועל כל ארון גדולה שבירושלים אומר ארוממך ה' כי דליתני וגו' ושיר של פגעים וכו' ואומר יושב בסתר עליון וגו' עד כי אהא ה' מחסי ואומר מומור לדוד דברתי וגו' ופירש"י ארוממך ה' הוא מומור שזכת הבית לכך אומר אומר. שיר של פגעים יושב בסתר עליון לפי שאמרו משה בהקמת המשכן. ואומר מה רבו לרי וגו' לפי שאמרו רבים אומרים לנפשי אין ישועתי לו באלהים סלה שהיו מתלווצים לרי יהודה וצנינון כשהיו בני ישראל בני הגולה בניו החומה ורבינו לא כתב אלא ארוממך ה' כי דליתני וצריך טעם למה נאכלתה מה רבו לרי איכא למימר דלא נאמר אלא צאווה זמן שהיו הנצים מתלווצים עליהם אבל היכא דאין נצים מתלווצים עליהם לא אמרינן ליה אבל יושב בסתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה וי"ל דמזמור יושב בסתר עליון נמי אינו ענין לאמרו אלא כשם נצים הגלגמים בהם דכתיב מתן יעוף יומם וגו' יפול מלךך אלה וגו':

ומ"ש ואובלים שם לחם תודה אחת וכו'. שם אפולגתא דכיצד מהלכות השמי מודות מן הפנימים נאכלת והחילוניה נשרפת בצלמא למ"ד זו אחר זו אצטו להכי פנימית נאכלת וכו' אלא למ"ד זו כנגד זו מרובהיה כדדי הדדי מיקדשו וליטעמיה למ"ד זו אחר זו חדא מי מקדשא וכו' אלא אמר ר' יוחנן על פי נביא נאכלת וע"פ נביא נשרפת ומפרש רבינו דכי מסיק אלא אמר ר' יוחנן היינו לומר לא חיותי פנימית נאכלת וחילוניה נשרפת אלא האחת נאכלת והאחת נשרפת והנביא אמר להם אי זו יאכלנו ואי זו ישרפו:

יג וכן אם הוסיפו על העזרה וכו'. אמר רמי בר חמא אף העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה מ"ט וכו' כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה ויולא ממנה נפסל אף עזרה דבר הנאכל בה ויולא ממנה נפסל:

יד כל מקום שלא נעשה וכו'. שם דף ט"ז. אהא דמתן כל שלא נעשה בכל

* [כיוונתו לטען הפנימית משמע טפי שחאה זו מהלכת אחר זו]:

יב ועומדין בכנורות וכו'. כתב מרן יושב בסתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה ומדברי רש"י משמע דלעולם אמרינן ליה שמתן טעם ליה המומור לפי שאמרו משה בהקמת המשכן אף המוספם שם כתבו עד כי אהא ה' מחסי וכתיב לעיל מנייה ושלומת רשעים מראה דמשתי באריות שהיו מניחין להם בשעת הבנין אבל משם ואילך לא משמע בהכי. הרי דס"ל דמזמור זה לא נאמר אלא צאווה זמן והכי מייקא דמנחתא דקאמר עד כי אהא מחסי. ולדברי רש"י צריך טעם למה לא סייעו המומור ולא ידעתי למה לא הביא מרן דברי החוס' הללו. ועד דבגמרא אמרינן מ"ד שיר של חודה בכנורות כו' ופירש"י שיר של חודה היו אמרים שם בכנורות ומהו שיר של חודה מומור לחודה. ורבינו

משנה תורה <מהדורה חדשה> (ח) (עבודה) / משה בן מימון (רמב"ם) { עמוד 15 } (726077)

הודפס מאתר אוצר החכמה

חלק שני מזה המאמר, ייקרא:

מאמר קדישין

עמוד 95

א

עתה חל עלי להציג לעיני קודא המשכיל פלפולין דאורייתא אשר זכיתי להיות נושא ונותן בעודי צעיר לימים, עם אדוני מורי ורבי הגאון הגדול הקדוש, חסיד ועניו, רבן של ישראל, מורנו ורבנו הרב רבי עקיבא איגר זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא.

והא לך העתק דבריו הקדושים, אות באות, אשר מתחילה השיב על דברי, אך ה' יתברך שמו היה בעזרי להשיב את הארי בעודו בחיים, עד שבסוף הסכים לדבר, ושאל גם את פה חתנו הגאון החסיד מורנו הרב משה סופר לחוות גם דעתו בזה, והסכים גם כן להיתרא, כאשר נעתיק הכל בעזרת ה' בזה.

העתק דברי קדוש ישראל מורנו ורבנו הרב רבי עקיבא איגר הנ"ל

עמוד 95

זכר צדיק לברכה:

שלמא רבא ונפישא לכבוד רב חביבי כנפשי הרב וכו' מורנו ורבנו הרב רבי הירש נרו יאיר, מכתב קדשו הגיעני בחול המועד העבר על ידי ידידינו גיסו הרב וכו' מורנו ורבנו הרב העניך נרו יאיר סג"ל.

ובגוף העניין איני מסכים, כי גם קודם שידנו מגעת לדון בפלוגתא

דרבוותא הרמב"ם וראב"ד (פרק ו' הלכה י"ד מהלכות בית הבחירה); וכן

לדון על מקום המזבח ומידות המזבח בעצמו על ידי טפחים של

ארבעה גודלים בינונים שלנו, שקשה מאד, כי להרבות במרווחות

באמות שוחקות אי אפשר, כי הכל בכתב מיד ה' השכיל;

ולנגדנו הר קשה בעניין הכהונה, שבתשובת רשד"ם [רבי שמואל די מודינה, סלוניקי, בדור שאחרי גירוש ספרד] חלק 'אבן העזר' (סימן רל"ה) אחרי שהאריך לדון בשבויה בעד מפי עד, אם מותרת לכוהן, סיים: "ואם [צ"ל: ואני] סומך על מה שכתב ריב"ש [רבי יצחק בן ששת, ספרד עד גזירות קנ"א, ובסוף ימיו באלג'יר] בתשובה (סימן צ"ד, בנידון [פלוגי] שביזה לכוהן) וזה לשונו: 'כל שכן כוהנים שבדורנו שאין להם כתב ייחוס, אלא מפני תיקון נהגו היום לקרות בתורה ראשון בתורת כוהן', הרי שהכוהנים בזמן הזה שעולים ראשון אינו אלא מנהג בעלמא, שהרי אין להם ספר הייחוס, שמע מינה שאינם כוהנים גמורים וודאים אלא ספק, ואם כן - אחרי דאיסור שבויה אינו אלא איסור דרבנן - די לנו להחמיר במה שהוא אסור וודאי, אבל בעניין ספק ראוי לומר שספק דרבנן לקולא, ועוד דהוי ספק ספיקא: ספק נטמאה ספק שאינו כוהן" עד כאן לשונו.

ולעניות דעתי הקלושה זהו נכון להוציא מדברי ריב"ש שהם כוהנים בספק, אבל במה שכתב הרשד"ם דקריאה לתורה ראשון אינו אלא מנהג בעלמא, וכמו שכתב גם כן די לנו להחמיר במה שהוא איסור וודאי, משמע דגם זה רק מדרך חומרא; ולעניות דעתי במחילת כבוד תורתו אינו כן, כיוון דמכל מקום הם בחזקת כוהנים, מידי ספיקא לא יצאו ואסורים מדינא באיסורי כהונה של וודאי, וכן מדרך חיוב לקרותם ראשונה מספק שמא הם כוהנים ומחוייבים לקיים בהם מצוות עשה 'זקידשתו', ומה שכתב הריב"ש 'נהגו' היינו שנהגו על פי הדין, שהרי עולים לנשיאת כפיים, דלא שייך בזה משום חומרא בעלמא, דהא אם אינם כוהנים עוברים בעשה (עיין 'מגן אברהם' ריש סימן קכ"ח).

ובתשובת 'חוט השני' סוף סימן י"ז כתב, וזה לשונו: "וגרסינן פרק האשה רבה ('יבמות' פ"ח ב'): 'מנין שאם לא רצה דפנו [= כִּפָּה אותנו]? תלמוד לומר:

 'חוט השני' הוא ספר שו"ת מאת רבי שמואל בכרך ובנו, משה שמשון בכרך. הביאו לדפוס רבי חיים יאיר בכרך, (בעל 'חוות יאיר'), בנו של משה שמשון, בפרנקפורט על-נהר מיין (בסוף המאה ה-17).

'וקידשתו', ואין חילוק בזה בין הראשונים שהיה להם כתב ייחוס רק לעניין להתיר להם דבר שאסור לזרים, אבל לעניין לאסור להם שום דבר שאסור לכוהנים אין חילוק" עד כאן לשונו, והיינו דלא כהרשד"ם הנ"ל.

ומכל מקום זהו רק שלא להתיר להם שום דבר שאסור לכוהנים, אבל מכל מקום להתיר להם שום דבר שאסור לזרים, יש חילוק בין דורות הראשונים לכוהנים שבזמננו, כאשר באמת לעניות דעתי מסתבר הדבר שאין להקל להם בשום עניין פסולי כהונה דדבריהם, כיוון דהוחזקו לכוהנים, והרי הריב"ש בעצמו כתב (בסימן שמ"ח) לאסור גרושה דרבנן לכוהן, ומשמע כן לכוהנים שבזמננו, אבל מכל מקום יש לומר כדעת 'חוט השני' להחמיר, שלא להתיר להם דבר שאסור לזרים.

ומה דנושאים כפיים צריך לומר: כיוון דהוחזקו לזה הוחזקו; או כיוון דגם בהיפוך [= אם יהיה להיפוך], בביטול נשיאת כפיים, עוברים גם כן בעשה (אלא דמכל מקום היה ראוי לדון שלא לקרותם לעלות וליכא עשה).

גם המהרי"ט בתשובתו (סימן קמ"ט) דן הכל שלא להקל להם בשום דבר שאסור לכוהנים וודאין.

אחר כך מצאתי הדברים כהווייתן להרב מורנו ורבנו הרב רבי שמואל יפה בספרו 'יפה מראה' על אגדות 'ירושלמי', שכתב ב'ברכות' (פרק ח' הלכה ב') דיבור המתחיל 'המשתמש בכהונה מעל', וזה לשונו: "מה שאין נזהרין עתה בזה, יש ללמוד עליהם זכות, לפי שאין עכשיו כוהן מיוחס וודאי ורבים מהם מזויפים, וכדרך שכתב הריב"ש (סימן צ"ד), אבל מכל-מקום אין לשום כוהן להקל בשום איסור כהונה, שמאחר שמחזיק עצמו לכוהן יש לו לנהוג כל דיני חומר כהונה דאזלינן בתר חזקה לחומרא, והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי מי שכתב ללמוד מדברי הריב"ש הנ"ל להקל לכוהן באיסור כהונה דרבנן, וליתא, שהרי הריב"ש עצמו החמיר (בסימן שמ"ח) אפילו בתרומה [צ"ל: בגרושה] דרבנן לכוהן שבימיו" עד כאן לשונו. הרי כדברינו שאין להקל להם בשום עניין דאסורים לכוהן, דאזלי בתר חזקה לחומרא, מכל מקום מבואר מדעת מהר"ש דלקולא להתיר להם מה שאסור לזרים - לא דנין להו לוודאי כוהנים.

וכן כתב מורנו הרב רבי יעקב וייל, הובא בהגהת 'שולחן ערוך' אורח חיים' (סימן תנ"ז): 'ויש אומרים דאין מאכילין חלה בזמן הזה לשום כוהן, וכן העתיקו לדינא רש"ל [= רבי שלמה לוריא] ב'ים של שלמה' ריש פרק ח' ד'חולין' (סימן ד') ומטעם שאין להם עתה כתב יחוס, וביותר כתב רש"ל ב'ים של שלמה' פרק ה' ד'בבא קמא' (סימן ל"ה) וזה לשונו: "נראה שראוי להחמיר ולאסור חרמים בזמן הזה, אפילו פירש לכוהן והכוהן כבר קיבל, מאחר שבעוונותינו הרבים אין לנו ייחוס כמו שהיה בזמן הבית, או אפילו אחר החורבן בימי תנאים ואמוראים שהיו עדיין נזהרין בתרומות וטהרות והיה קרוב מימי הבית, ועדיין כתב ייחוסיהם בידיהם, ובעוונותינו הרבים מרוב אריכת הגלות וגזירות וגירושין נתבלבלו, והלוואי שלא יתבלבל זרע קודש בחול, אבל זרע כוהנים ולוויים קרוב לוודאי שנתבלבלו, ואם לא הרוב – הוא קרוב למחצה שנתבלבלו", עד כאן לשונו.

ועיין ב'מגן אברהם' (סימן ר"א סעיף קטן ד'), הרי דדן לספק גמור לכוהנים שבזמננו; ועיין בתשובת 'שבועת יעקב' (חלק א' סימן צ"ג) דמחזיק לדברי מהרשד"ם, ונדחק מאוד בדברי הריב"ש (סימן שמ"ח); ואני בעוניי איני נמנה לזה להתיר לכוהנים שבזמננו שום קולא מה שאסור לכוהנים. אבל מכל-מקום, כיוון דגדולי רבותינו – הריב"ש, ומהרי"ט, הרש"ל, 'חוט השני', הרב מוהר"ש יפה – דנו אותם לספיקות, שלא להתיר להם שום דבר שאסור לזרים, איך נמסור להם לעבוד עבודה.

גם יש לדון בבגדי כהונה, כאשר מפשרטו נכונים דברי ה'משנה למלך' (ריש פרק ח' מהלכות כלי מקדש) דאבנט דכוהן הדיוט ממש כאבנט דכוהן גדול, ועשוי מארבעה מינים ובתוכם תכלת, והיינו צבוע בדם חילזון, כמו שכתב ה'משנה למלך' (שם הלכה י"ג).

ואף דמדברי רמב"ם משמע דרק בתכלת לציצית הוא כן, וכן כתב ב'מרכבת המשנה' (בפרק ב' מהלכות ציצית), מכל מקום הא רש"י

משנה למלך – פירוש ל'משנה תורה' לרמב"ם – מאת הרב רבי יהודה רוזאניס, חכם באשי בקושטא, (נפטר בשנת תע"ט).

חיבור על הרמב"ם מאת רבי שלמה הלמא, נדפס בסלוניקי בשנת תקל"ז.

בחומש פרשת תרומה כתב במפורש שהיא מדם חילזון, ואס־כן נפל פיתא בבירא, [שהרי] עכשיו אין לנו חילזון.

גם אחד מהן הוא ארגמן; אף דהרמב"ם כתב שהוא צבוע אדום, הא ברש"י בחומש מפורש שצבוע בצבע ארגמן, ומי יברר לנו עתה איזה צבע נקרא בשם ארגמן?

וגם הראב"ד יש לו שיטה אחרת בפשט 'ארגמן' ואס־כן איזה אבנט נעשה לכוהנים לעבוד, ואין בידינו לעשות עד שיערה ה' ממרום רוחו עלינו להביא הגואל האמיתי להורות בצדק.

ידידו אוהב נפשו,

דורש שלומו תמיד בלב ונפש,

הקטן, עקיבא בהרב מורנו הרב משה גינזל

ב

הן אלה דברי רבנו הגדול אשר הרחיב בבקיאותו וחריפותו. כי כל דברי הפוסקים ותשובות גאוני קדמאי ובתראי אסף בחופניו כמלוא קומץ ידו הגדולה הערוכה בכל, ומי כמוהו מורה ומי אנכי כנמלה נגד הגדול בענקים, לולי כי ה' יתברך ברוך הוא היה בעזרי בעניין זה על דבר אמת בענוות צדק של רבנו זכרונו לברכה, אשר שמע לקול תשובתי לעשות חיל נגד רבת הראיות הנכוחות אשר הביא לנו.

וזאת העתק תשובתי אל קדוש ישראל אדוננו מורנו הגאון החסיד הנ"ל:
שלום וכו',

הן כל יקר ראתה עיני, כי זיכני השם יתברך באמרי קדוש אשר כוננו ידיו הקדושים, והנני אומר לו תשואת חן על טרחתו לשמח נפש עבדו ותלמידו בנועם אמריו ובשעשוע פלפולא דאורייתא, ויורני ויתמוך לבי להורות לפני דרך אלכה בו, ישלם השם יתברך פועלו הטוב, כי לו נגלו כל תעלומות, ערוכה בכל ושמורה, ומבארו ישאבון תלמידיו הדולים מים מדליו והנני מוכרח להעמיס עוד טרחת מכתבי אליו, כי תורה היא וללמוד אני צריך ומן השמים שכרו כפול.

רבנו נרו יאיר הפליא על מהרשד"ם שמקיל בכוהני זמנינו בשבויה עד מפי

ונראה לתרץ דוודאי על תורתנו הקדושה לא קשיא קטנים מה חטאו דבאמת גם הגדולים שבימים ההם לא חטאו יותר אז משאר תומות, אלא ע"י החטא של עמלק נחרם כל כוחו אשר נכלל בו עד עולם שכולם ימותו ע"י חטא הכוא כמו ארם חזק שהולך ושורף כמו שמלינו ע"י חטא אדם הראשון נטבע המות בכל צאי עולם עד סוף כל הדורות ממש, אף בחטא עמלק כן, אך שאול ע"י לדקתו וענותותו לא הי' יוכל לומר תירוץ זה ולכן הוקשה לו קטנים מה חטאו, דהנה ידוע ששצט בנימין הי' הירוד שצשצטים וצפרע צימי שאול שהי' לאחר מעשה פילגש בגבעה, אך מחמת שלא יוכל עמלק להמסר ציד שצט אחר מחמת שכבר השתחוו ראשיהם אצותיהם כל השצטים נגד עשו וכנענו תחתיו, לכן צחר הי' המלך שינקוס צעמלק משצט בנימין שעדיין לא נולד אז ולא השתחוה לו [עי' צ"ב קכ"ג ע"ב, ועי"מ מח"ד ח"ג ספ"ד].

וקשה לכאורה מה מהני שצנימין לא השתחוה לעשו הלא יעקב אציהם השתחוה לעשו כדכתיב [צראשית ל"ג ג'] והוא עבר לפניהם וישתחוו שצט פעמים עד גשחו עד אחיו ועי"ז הוכנעו כל הכוחות שיצאו ממנו תחת כח עשו (ואיני מצין כי צמדוש ילקוט [אסתר רמז התרנ"ד] צפסוק ומרדכי לא יכרע איתא ח"ל צנימין אצי "צמעי אמו" הי' ולא השתחוה. ויש ליישצ כיון שהשתחוה רחל שהיתה מעוברת עם צנימין שייך לומר שהוכנע גם כח צנימין ולי"ע). ולתרתן קשיא זאת הולרננו להקדים דידוע מה דאיתא צספרים [צזוהר שס] מה דכתיב והוא עבר לפניהם וישתחו ארלה, והוא קאי על הקצ"ה שעצר לפני יעקב והשתחוה יעקב נגד השכינה, ואל תחמה, הלא מקרא מפורש הוא [מיכה צי י"ג] ויעבור מלכס לפניהם והי' צראשס, וממנו למדו חז"ל צמס' פסחים (ז' ע"ב) דהאי לישינא דאקדומי הוא, וזה מחמת שהי' יעקב כולל כל ישראל צכחו והי' כמלך לכן הלך הקצ"ה לפניהם, כעין שמלינו שהלך עמוד הענן לפניהם, והנה שאול הלדיק שהי' חושצ צדעתו שהוא הקטן שצקטנים ועניו גדול הי' והחזיק עלצמו צתכלית השפלות וגם שצטו הי' הפחות שצשצטים הוא לא הי' יכול להאמין שהשכינה הולכת לפני ראשי ישראל (כי הוא גם הוא ראש ומלך על ישראל ואינו כדאי לזה ואינו הכרח שילך השכינה לפני ראשי ישראל חמיד ומני"ל להוציא המקרא מידי פשוטו לומר והוא קאי על הקצ"ה, יותר ניחא ליה כפשוטו דקאי על יעקב) ומה שצחר הי' צו למשחו למלך היינו מחמת ששצטו של צנימין לא נכנע תחת עמלק ע"י השתחוואה, ועי"כ דיוולאי ירכו (ועובר) לא נכללו צכח תורת משה השלם - ב) שמות / סופר, משה בן שמואל {עמוד 166} (726077)

השתחוואה דאצות ח"כ גם יולאי ירכו של עמלק לא נחרמו ע"י חטא של עמלק הראשון שחטא, ח"כ קשה לו שפיר קטנים מה חטאו, צשלמא הגדולים אפשר שנגזר הריגה עליהם מכה חטא אחר שחטאו הם צעלמו צעת הכוא אצל קטנים מה חטאו.

ועל זה השיצו הנציח הלא חס קטן אהה צעיניך ראש שצטי ישראל אהה וימשחק הי' למלך על ישראל וישלחק הי' צדרך דהיינו שהשכינה הולך עם ראש האומה והולך לפניו (ולא כמו שאתה חושצ צעיניך שאתה שפל וקטן ואיניך כדאי שהשכינה הלך לפניך, לא מחמת כבוד עלמך ולא מזכותך אלא צזכות ישראל שאתה ראשס ומלכס הולכת השכינה לפניך, והשיצ שמואל לשאול לשיעתו שהוא חושצ שהוא השפל שצכולס וזה ראש שצטי ישראל אהה שמשחק הי' למלך ושליח השי"ת אהה הוא) ועי"ז יתורץ קשייתך ודו"ק.

הנה שמוע מצנח עוב להקשיצ מחלב חילים כי חטאת קסס מרי ואון ותרפים הפלר יען מאסת את דבר הי' וימאסך ממלך. וכתבתי כבר על מקראי קדש אלו צאופנים שונים ועיין צדרוש הספר שדרשתי שנה זו ז' אדר. וכעת י"ל כך, דאיתא צמדוש רבב [ויקרא ז' ד'] פי שצטו זו על פסוק (אדם כי יקריב מכס קרבן להי') [זו את אהבן וגו'] בה"ד [וערבה] להי' מנחת יהודא וירושלס כימי עולם וכשנים קדמוניות, כימי עולם אלו ימי נח וכשנים קדמוניות של הצל שלא הי' עצודה זרה צעולם, ועיין צעקידה מ"ש צזה. והענין כי הרמצ"ס צמורה [ג' מ"ו] ירב טעמא לקרבנות שלא דברה חורה אלא כנגד יאה"ר שלא יצחו וצחיהם לשעירים כדרכי אר"ה אז אצל חין חפץ הי' צעולות כלל, והרמצ"ן [ויקרא ח' טו] השיצ עליו שפושא שולחן הי' מגואל חיי, אלא הטעם על זה הפשוט לעורר לצ האדם לתשובה שיראה שמהראוי לצחו ולנתחו נתחיס על שחטא נגד מלך עליון ית"ש, אצל הקצ"ה חס עליו ולקח נפש הצבמה תמורתו, אמנס ע"ד האמת יש צו סוד עמוק שהוא עיקר קיוס השכינה צישראל, הכי קרא שמו קרבן שמקרב ישראל והשכינה אהדדי, עיין שס וצעקודה. והנה זה פירוש הפסוק [וערבה] להי' מנחת יהודא וירושלס כני"ל צהקדים דיהודא נקרא הכופר צעי"ז כמו שאמרו חז"ל [מגילה י"ב ע"ב] על פסוק איש יהודי, וירושלס נקראוס לדיקים גמורים הקרובים אל הי' ירא שלם, ואמר שמנחת יהודא וירושלס יערב לו כימי עולם נח, וכשנים קדמוניות קרבנו של הצל, דהמודה צהי' וכופר צעי"ז הוא הנקרא יהודי אינו לריך לקרבן כדעת הרמצ"ס הני"ל

אלה להעוררות כמ"ש הרמז"ן שמהראוי לנתחו לנתחים זכו ובינו בקרבן נח שלא הי' ע"ז בעולם אלא להעוררות שחם הקצ"ה עליו תלהשטיפו בני מצול, אמנם ה'דוקים גמורים המכונים ירושלים שאין להם עון אשר הטאו ע"כ קרבנם הוא רק בקרבנו של הכל להמשיך השראת השכינה עליו כי לא הטאו בדבר שלטעך קרבן להעוררות רק שיפן הי' אליו, ולכן סמך המדרש דבריו על הפסוק אדם כי יקריב מכס קרבן לה', שהכונה שיראה להקריב אל הי' קריבות להמשיך השכינה בהתחונים כ"ל.

רצה שמואל לשוב עמו, ויסב שמואל ללכת, ויחזק בכנף מעילו ויקרע, ויאמר קרע הי' את ממלכות ישראל מעליך ונתנה לרעך העוב ממך, גם גלה ישראל לא יסקר ולא ינחם. ופירשו המפרשים דודאי הכל אפשר לזכות ע"י תפלה, אבל מכיון שכבר נתן המלוכה לאחר ודאי לא יסקר ולא ינחם ויאמר הטאתי עתה כדני נח נגד זקני עמי ושוב עמי, וישב שמואל אחרי שאלו. ולכאורה למה בתחלה לא רצה לשוב עמו, וגם יש להבין על מה נכתב כלל זה בספר שבתחילה לא רצה, מכיון שנתנה אח"כ לשוב עמו, ודאי דברי הנביא לא לחנם נכתבו. ונראה לתרץ דאי' (ברכות י"ב ע"ג) כל מי שעבר עבירה ונתניש צה מיד מוחלין לו, והנה שמואל הנביא ארוב נאמן הי' לשאלו, כמו שמלינו כתוב ויזעק אל הי' כל הלילה, ומכיון שראה שמואל שאפי' תפלה לא הועילה מיד חשב שמואל לבייש את שאלו נגד הזקנים וכל העם, ועל ידי זה ודאי יבא הטאו נמחל לו ויחזק במלכותו, לכן אמר לא אשוב עמך, ויסב שמואל ללכת לבדו ועי"ז יבא צושה גדולה לשאלו, וצאותו רגע שהסוב ללכת צה לו הנצוה להחזיק כנף מעילו לקרוע אותו ולומר לו קרע הי' את ממלכות ישראל מעליך ונתנה לרעך, ומכיון ששמע כך וגם גלה ישראל לא יסקר, א"כ מה מועיל לו אם יביישנו, לכן אמר לו שאלו אח"כ אמת הטאתי, אך עתה שכבר נכלם המלוכה ממני למה לך לביישני, כדני נח נגד זקני עמי, והתראה שמואל לשוב עמו.

והנה יתכן שזה הי' טעותו של שאלו המלך ע"ה שתכלית הקרבנות הוא כדי שלא נתפתה אחר ע"ז של או"ה וכשפיהם וגם סבור שמלות כריתות זרע עמלק הוא שלא נלמד ממעשיהם הרעים ולא נתפתה אחר כשפיהם ושחילת תרפים וע"ז כמוהם, וזה הטעם כתב הרמז"ן בכריתות הכנענים שלא נלמד ממעשיהם המגונים ושלא נשוב למצרים לעולם וחשב שגם כריתות עמלק הי' מטעם זה בעלמא, ויש מקום לטעות בזה ע"י דברי שמואל הנביא וישלחך הי' בדרך והתמתה את "ההעאים" האלה את עמלק, פי' להכריתו הואיל שהם חטאים. ותלמדו מעשיהם, ולכן השיב שאלו אשר שמעתי בקול הי' ראשית החרם לצוה להי' אלקיך בגלגל, פי' כיון שיקריב קרבנות ממילא לא יתפתה אחר מעשיהם הרעים כשפיהם וע"ז שלהם, ועל זה השיבו שמואל החפץ להי' בעולות כשמוע בקול הי', פי' אין זה טעם הקרבנות ואין החפץ בעולות בעלמותן כי אם שיזכה עי"ז לשמוע בקול הי' שיתקרב אליו הי"ת (ע"י הקרבנות ויבא דבוק בתי וישמע בקולו בכל לבבו וכל נפשו). וגם יש צוה קלה טעם אחר, הנה שמוע מצוה טוב פי' אם ע"י הצוה ישמע (ישכיל ויבין) ויקח מוסר ויקשיב ע"י חלב האילים לומר הרי מהראוי לטעות לי ככה (כטעמו של הרמז"ן) ויעשה השוזה הנה זהו טוב בהחלטה, אבל אתה יטן מאסת דבר הי' לעשות שולחן הי' מגואל שהקרבנות אינם אלא שלא יזחזחו זבחיכם לשעירים הלא הטאת קסם הוא מרי בעלמותו ומגונה ואין מהלורך לעשות הרחקה ע"י קרבן כי מרי ומאוס הוא ואתה מאסת מלות הי' בזה, ע"כ מן הראוי למאס ממלך מדה כנגד מדה ושז אל הי' ורפא לו כמ"ש הטאתי וגו' ושוב עמי ואתחור להי'.

חטאתי עתה כדני נח וגו' ושוב עמי והשתחוייתי, וישב שמואל אחרי שאלו. לכאורה הי' קלה התגלות שלא יבוי חילול הי' כל כך. לאמר שעבר על דברי הנביא ולא חשב לדבריו אשר זהו חילול הי' גדול, ויש להתנול מה שהשאר אגג עשה כן לכבוד את שמואל צמורה זו להרוג מלך עמלק אלא שאין זה התגלות כי כבוד מלך שאלו גדול מכבוד הנביא והי' לשאלו להרוג, אמנם אין כולי עלמא דיני גמירא, ע"כ לא אבה שמואל לילך עם שאלו כי מהוויב לילך אחרי המלך ואז יבינו כל העם כי כבוד המלך גדול ולא נשאר שום תירוצ לשאלו על שהשאר אגג, אמנם שאלו ה'דיק יתחא לי' לפרסם חטאי' (כדאי' ברש"י חולין מ"א ע"ב דמי שעשה עבירה צשוגג הי' מפרסם כדי שיצטייש ויתכפר לו, ועי"י צמג"א סי' תר"ג סק"ב) כי היבא דלהוי לי' כפרה, ע"כ אמר צרבים וצפרהסיא חטאתי ועתה שוב עמי והשתחוייתי, וישב שמואל אחרי שאלו דייקא.

הודפס מאתר אוצר החכמה

תורת משה השלם - ב) שמות / סופר, משה בן שמואל {עמוד 167} (726077)

ספר ויקרא

ספר ויקרא

צַס ר' שמעון בן עזאי רחק ממקומך שנים ושלש מושבות ושב, עד שיאמרו לך עלה, ואל תעלה שלא יאמרו לך רד, מוטב שיאמרו לך עלה ולא יאמרו לך רד. וכן הלל אומר השפילי היא הגבהתי, הגבהתי היא השפילתי, מה טעם, המגביהי לשבת המשפילי לראות [מהלל ק"ג, ה]. את מוצא בשעה שנגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה, היה מסתיר פניו ממנו, שנאמר [שמות ג, ו] ויסתר משה פניו וגו', אמר לו הקב"ה [שם ו] לך ואשלחך אל פרעה. אמר ר' אלעזר ה"א בסוף מיבנה לומר שאם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. צ"ס עמד לו מן הדל, אמר לו הקב"ה [שם יז, טו] ואתה הרס את מטעך וזקעוהו, לומר שאם אין אתה זוקעוהו אין אחר זוקעוהו. בסיני עמד לו מן הדל, אמר לו [שם כד, א] עלה אל ה' לומר שאם אין אתה עולה אין אחר עולה. צאהל מועד עמד לו מן הדל, אמר לו הקב"ה עד מתי אתה משפיל עמך, אין השעה מפנה אלא לך, מדע שהוא בן, שמכולם לא קרא הדבר אלא למשה, ויקרא אל משה.

במאמרים זה הפליגו רז"ל על מעלת משה בדבר ה' אליו, וביחוד הדיבור אליו מולתו, וחסו זה למדת ענותותו אשר היתה צאמנה אתו רבה מאד, משותפת עם החסידות, אשר המדות האלה הן הנה היו המציאות אל רוח הקודש ואל הנבואה, כמו שהתבאר בפ"ק דע"ז [כ ע"ב] צמדות שמו חכמים שם, וזירות מציאה ל ידי זירות חסידות וענוה כו' עד מציאה ל ידי רוח הקודש, וכדברי החוס' [ד"ה עטה] והירושלמי שם [שקלים פ"ג ה"ג].

ואמנם צמדת הענותות הארכיו למעניתם כאן, כשאמרו רחק ממקומך שנים או ג' מושבות ושב ואל תעלה שלא יאמרו לך רד, מוטב שיאמרו לך עלה ולא יאמרו לך רד. ויש לדקדק בדבריהם אלה שנראה קשיא דיוקא דרישא דדיוקא דסיפא, דתחלה נראה מזהיר את האדם לצלתי הקריב את עצמו אפילו אל המקום הראוי לו, רק ירחק ממנו מהמקום הראוי לו שנים או שלשה מושבות, ואח"כ אמר ואל תעלה שלא יאמרו לך רד, שנראה שהוא מזהיר אותו לצלתי לכת בגדולות ממנו אשר יאמרו לו

פרק שני דברכות. [טו ע"ב] אמר רבי אלעזר מאי דכתיב [מהלל סג, ה] בן אברכך בחיי זו קריאת שמע, ובשמך אשא כפי זו תפלה, ואם עשה בן עליו הכתוב אומר [שם ו] כמו חלב ודשן תשבוע נפשי, ולא עוד אלא שנוחל שני עולמות העולם הזה והעולם הבא, שנאמר [שם] ושפתי רגנות יחלל פי.

אחר שהשלים כל מלאכת המשכן כמו שהתבאר למעלה, והוקם כמשפטו וצא עד קיפו ותכליתו, אשר לואת יקרא משכן, כי שכן עליו הענין וכבוד ה' מלא את המשכן [שמות מ, לד], כמו שיעד בתחלת הציור [שם כה, ט] ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, צא בספר הזה הייעוד אשר ייעד ואמר למשה, שאמר [שם כג] ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרוזים את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל, והוא מ"ש כאן [א, א] ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר. אמנם ענין הקריאה אשר אמר כאן, כפי הפשט מבוארם צעמם, שהיא כלפי מה שאמר למעלה [שם מ, לה] ולא יכול משה לצא אל אהל מועד כי שכן עליו הענין, על כן הוצרך לומר ויקרא אל משה.

אמנם רז"ל יחסו זה אל ענותותו של משה, ולמדו מדרש ^{זר} ממנו ארחות מוסר, צמה שאמרו צמדש דברת בחזון [ויק"ר א, ד-ה] או דברת בחזון [מהלל פט, כ], חדר ^ב מדבר צמשה שנדבר עמו בדיבור ובחזון, בנחשה ^ב שנאמר [במדבר יג, ט] פה אל פה אדבר צו. לחסידך, שהיה משבטו של לוי, שנאמר [דברים לג, ט] תומיך ואורריך לאיש חסידך. ותאמר שיתיע עזר על גבור [מהלל סט, א] אהיה כי הויה דאמר ר' נתנאל צר חילאי צוהג שצעולם משוי שקשה לאחד נוח לשנים, קשה לשנים נוח לארבעה, או שמה משוי שקשה לשנים רבוא נוח לאחד, כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרים [דברים ה, כג] אם יוספים אחתנו לשמוע, ומשה שומע קול הדיבור עצמו וחייה. מדע לך שהוא בן, שמכובן לא קרא הדיבור אלא למשה שנאמר ויקרא אל משה. הרימותי צבור מעם [מהלל סט, א] לולי משה צבירי [שם ק, כג]. ר' יהושע דסקינין צסס ר' לוי פחר קרא [משלי כה, ז] כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב. ר' עקיבא מחני לה

שירד משם, אבל על מקומו יבא בשלום, ואין קפידה זו. עוד יש לדקדק בכפל מה שאמר מוטב שיאמרו לך עלה עלה ממה שיאמרו לך רד רד.

וַנְרֵאדָה שאזרחת ואל תעלה היא נמשכת ודאי אחר שיאמרו לו עלה, שאמר רחוק ממקומך שניס או שלשה מקומות ושב עד המקום אשר יאמרו לך עלה, שלא ייחודך ודאי בריחוק מקומך כל כך, ואף אחרי יאמרו לך עלה לא תעלה במעלות אשר אפילו שלא יהיה המקום ההוא לך, אבל הכבד ושב תמיד רחוק ממקומך אף אם לא יהיה שניס או שלשה מושבות, ואע"פ שתעריח עליהם להוסיף שנית ידס לומר לך עלה, כי לא ייחודך חוץ ממקומך, אשר לכאורה לא נכון לעשות כן, כמו שאמרו [ונכוח לך ע"א] פעם ראשונה מסרב, שניה מהבהב וכו', מ"מ מוטב שיאמרו לך עלה עלה פעם ופעמים ולא יאמרו לך רד, כי בענותנותך זאת ודאי ירוממוך ויאמרו לך עלה עלה. וכן הלל אומר הגבהתי היא השפילתי והשפילתי היא הגבהתי. אח"כ הזכיר ענותנותו של משה אשר היה נסוג אחר מהטפל בענין ישראל ובשליחותו יתברך, יען ידע כי בשליחות ההיא ובהשפלתו בענין ישראל יש כמה מעלות, ובפרט השלשה כשרים המפורסמים, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. וכנגד כתר מלכות אמר ענין בקיעת היס, אשר השתחרר עליו גם השתחרר להקיעו, והכה בשבט מושלים, ויגזור אומר ויקים לו. וכנגד כתר תורה אמר ענין הר סיני. וכנגד כתר כהונה אמר קריאת משה אל אהל מועד הנוכחת כאן ביום זותו על חורח כהנים, משה שימש ככהונה גדולה בשמונת ימי המילואים.

הַבְּרָאָה העולה, כי תחלת הספר הזה מראש באתר דיבר על סתר פני משה וענותנותו ושפלות רוחו, אשר היא גם היא מעין מלאכת עבודת הקרבנות אשר בספר הזה, ובענין שאמרו [אסדהרין מג ע"ב] כל מי שדעתו שפלה כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, שנאמר [מהלל נא, יט] זבחי אלהים רוח נשברה.

לידי חטא, ועיניהם תלויות בו, ואליו הם נושאים את נפשם למען אשר יצילו את קרבנם כחטאת וכאשם למוצא, והם יקחו חלקם מהם. או להשחתת הצעלי חיים הנקרבים, וכל החלוקות האלה בטלות אחת לאחת, כמו שיש להכריח על כל אחת מהנה, וכמו שהאריכו המפרשים.

וְהִרְבּוּ המורה [נבוכים ח"ג פמ"ו] ראש המדברים בכל מקום, כחב כי להיות מיני הצעלי חיים היו נעבדים מהגויים, בענין מזריים שהיו עוזדים לשה, ואנשי הודו לא ישחטו צדק לעולם, והכשדים לשדים שהם צדמות השעירים, כמו שאמר [ויקרא יז, ז] ולא יזבחו את זבחייהם לשעירים, על כן צותה התורה אדם כי יקריב מכס קרבן מן הצהמה מן הצדק ומן האלף, כדי להכניע את אלהי הגוים ולשחטם, ולהראות להם כי לא אלהים המה.

וְהִרְבּוּ ז"ל הקשה על זה בפרשת ויקרא [א, טו] שזה אינו הכנעת האלוהות ההם, אבל אדרבה יקר יותר להיות נקריבים לקרבן אשה לה, ודי להם הכנעה צמה שהם נשחטים ונאללים לכל נפש, אבל להקריב אותם קרבן לה' אדרבה הוא חשיבות להם, וזה ודאי סברה אמיתית. ואע"פ שבמדרש פרשת לו [ג, א] נראה לכאורה היפך סברה זו, שאמר שם אמר משה לפני הקב"ה בור שוואה ומימיה מודש הבור חביצין, כחבת תצורה וערכו בני אהרן וכו', תמן תנין [תמיד כט ע"א] כל העצים כשרים חביצין למערכת חוץ מן הגפן ומן הזית, חלקת כבוד לעצים בשביל צניהם, ולא חלקת כבוד לאהרן בשביל צניו, אמר לו הקב"ה חייך בשבילך אני מקרב אותך, ולא עוד אלא שאעשה אותך עיקר וצניו טפלים, דכתיב [ויקרא ו, ב] לו את אהרן ואת צניו אמו. ומפשט המאמר יראה שבגמתי היות עצי הגפן והזית כשרים למוצא, אלהים חשבה לטובה, ולחלוק כבוד להם. אבל ודאי אי אפשר לומר כלל, כי מהידוע שאחר שכל העצים להסקה הן עומדים, יותר כבוד הוא לעצים שיהיו נלקטים במוצא, ואם כן היאך יאמר חלקת כבוד בשביל צניהם כו'.

אֲבִי נראה שהכוונה לומר שהפסוק חלק כבוד לעצים בשביל הצנים, שהרי אין כל העצים כשרים למוצא, שהזית והגפן פסולים, ועכ"ז לא פרסמם הכתוב, אבל אמר סתם וערכו עצים, ולא הוציא בפירוש מן הכלל הגפן והזית, וחלק כבוד להם בשביל צניהם. ונמצא לפי הפירוש הזה לעולם סגרת הרמב"ן אמיתית, שהקרבנות הדברים לפני הגבוה יקר יותר להם.

עוד כחב הרב המורה שענין הקרבנות על כונה שנית להרסיק עבודת האלילים אשר יעבדו הגוים את

וְאֲמֹנִים בענין טעם הקרבנות נזכרו בו כל הגדולים חדשים גם ישנים למצוא בהם טוב טעם ודעה, להיות נראה לכאורה דבר זר מאד, שלא ימנע אם שהם בדרך מתת שוחד לו יתברך, או כעין קנס על החוטא, או כדי שיהנו מהם משרתי המקדש, כענין שכתב החכם אבן עזרא, ועל דרך שאמר הכתוב [הושע ד, ח] חטאת עמי יאכלו ואל פסוק חסאת עמי יאכלו עונם ישאו נפשם. ירצה שהכהנים נושאים נפשם אל עון ואשמת העם, וישמחו שיצואו

אלהיהם צוה, ולא היה אפשר להסיר מהם מעבודה אם לא שיעשה להם יחצרך, וכענין שאמר ולא יזנחו עוד את זמניהם לשעירים, וכמו שהאריך שם במורה. והקשה עליו [הרמב"ן] מקרבנות הכל ונה שלא הייתה או הרחקה עבודה זרה, גם מאלף עולות של שלמה שלא תדק שם הכוונה הזאת.

אבנם זמ"ש אף אין חפלתו נמאסת לריך להבין, כי מהיכל חיסק אדעתין לומר שהיא נמאסת, עד שהוצרך ללמדנו זה, ובשלמא אם היה אומר שחפלתו נשמעת ניחא, אבל זמ"ש אין חפלתו נמאסת [משמע] שהיה חיזה מקום לומר שחמאס.

ובפי הנראה רז"ל במדרש [ויק"ר ג, ד] רמזו לזה שאמרו גבי אדם כי יקריב מכם קרבן, משל למה הדבר דומה, למלך שהיו לו צ' מגיסים ועשו לו חבשילין, וערבו עליו, ואין אנו יודעים של מי ערב יותר, מכיון שזה לשני עשה לי חבשיל הזה ידענו ששל שני ערב לו יותר, כך הקריב נח קרבן, והקריבו ישראל קרבן, כיון שאמר זאת תורת העולה למדנו ששל משה ערב יותר, וכן הוא אומר [מלאכי ג, ד] וערבה לה' וכו' כימי עולם אלו ימי משה, וכשיש קדמוניות כימי שלמה. **דבר אחר כימי עולם כימי נח, וכשיש קדמוניות כימי הכל, שלא הייתה או עבודה זרה.**

ואפשר לומר כי להיות שצ"ק דשבת י' ע"א אמרו שקצת מן החכמים היו עומדים להתפלל כעבדא קמיה מריה, וקצתם לנבי ומכסו ומללו אמרי הכון לקראת אלהיך ישראל [עמוס ד, ג], וסוף העלה דהא צעידן ריחמא, הא דלא צעידן ריחמא, על כן היה אפשר לומר שמי שעמו שפלה אין מחקיים צו בעומדו להתפלל הכון לקראת אלהיך ישראל, על כן אמר שזמ"מ אין חפלתו נמאסת.

רצו לפרש שמנחת יאודה ערבה לה' כימי נח והכל שלא היה שם עבודה זרה, ולא היו צאים על הכונה השניה, וכן כימי שלמה שאין לייחס לעולותיו הכונה השניה כלל, וכענין שהקשו המפרשים. והרמב"ן ז"ל מלמד מ"ש כי על דרך האמת יש צעיון הקרבנות טוב טעם ודעת, כתב טעם כפי פשט הדברים, כי הקרבן הכונה רבה לנפש, כי האדם יראה את האף ואת הבקר ההוא נשפך דמו, נעשה איברים איברים, ונשרף על המזבח, ויחשוב בלבו כי מן הראוי היה שככה יעשה לאיש ההוא, אלא שצחמד נלקחה ממורתו הצהמה היתה, ונעשה צה כל מה שהיה ראוי להעשות לאיש ההוא, וצוה יכנה לצבו, ומפני שמו נחת הוא [שם ג, ה].

אז אפשר שמי שרם לבו ולא יירא ולא יחת, ואין פחד אלהים לנגד עיניו, היה חפלתו יותר מרובה, מלד שאין חפלתו נחשבת מתוך צרה אשר היא מדרגה פחותה בדרכי התשובה והתפלה, אמנם מי שעמו שפלה נמאסת חפלתו מתוך צרה, וקס"ד לומר שחפלתו נמאסת, על כן אמר אף אין חפלתו נמאסת.

עוד אמרו בטעם הקרבנות, שהוא להודיע כי הראוי לו לאדם להקריב את עצמו, והיותר נחשב צו לשם ה', וזה נראה מכיון עם מ"ש רז"ל בצרכות [פ"ב י' ע"א] דהיה אומר בחר ללוואיה צומן שנית המקדש קיים היה אדם מביא קרבן ומתכפר, ועכשיו שאין בית המקדש קיים יהי רצון שיהא דמי וחלצי שהתמעט תמורת חלצ ודם הקרבן צומצם.

ואפשר שזו כוונת רז"ל צמה שאמרו מאמר כל חי שדעתו שפלה כאילו הקריב כל הקרבנות, שנאמר וצחי אלהים רוח נשברה, ואף אין חפלתו נמאסת, שנאמר [שם] לנ נשבר ונדכה אלהים לא תצוה. ואמרו [סוטה ה' ע"ב] צומן שנית המקדש קיים, אדם מקריב עולה שבר עולה צידו, מנחה שבר מנחה צידו, אבל מי שעמו שפלה כאילו הקריב כל הקרבנות, להיות כי חכלית הקרבנות היה הכוננת לצות בני האדם, על כן אמר שכל מי שעמו שפלה, ונמאסת אלו התכלית הזאת, כאילו הקריב כל הקרבנות, אחר שזה כל פרי הקרבנות הקרבנות.

ובב"ב זה מדוקדק בכתוב הזה הבא בחפלתו מצות הקרבנות, שאמר [א, ג] אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבחמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. שיש לדקדק על מלת מכם כאן מה הכוונה צה, שלא היה לו לומר אלא אדם כי יקריב קרבן לה', ורז"ל [סוטה ל' ע"א] דרשו צו דרשות הרבה מתחלפות, מכם משלכם להוציא את הגזול, או לענין אומות העולם, ובכס חלקתי ולא באומות העולם כענין שהצבאר צפ"ק דחולין [ה' ע"א].

עוד שכל הכתוב מדקדק לייחס הקרבן עליהם בנינו, שאמר אדם כי יקריב מכם, וכן מקריבו את קרבנכם בנינו, ולא היה לו לומר אלא אדם כי יקריב קרבן מן הצהמה וכו', יקריב את קרבנו, על דרך שאמר אח"כ [א] אם עולה קרבנו. ורז"ל דקדקו זה במדרש

מדרש
הבחובות
חוליקים
כבוד
לישראל

[ויק"ר ב, ו] אלל מה אקוב לא קבה אל [במדבר כג, ט],
 ואמרו אמר ר' אלעאי הכמוזים מחלקים כבוד לישראל,
 שנאמר [שמות יב, ז] החודש הזה לכם ראש חדשים,
 ונאמר אדם כי יקריב מכם, אבל בנגעים אמר [ויקרא יג,
 ז] אדם כי יהיה צעור בשרו.

כפי זו תפלה, ואם עשה בן עליו הכתוב אומר
 כמו חלב ודשן תשבוע נפשי. ופשוט הכמוז יאמר
 כי זכרות לראש לדיק [משלי י, ו], ושפתי רגנות אשר
 יהלל פיו יהגה [מהלים סג, ו], ויתענג זהם כמו חלב
 ודשן, ותתענג בדשן נפשו [ישעיה נה, ז]. אמנם רז"ל
 רוח אחרת אחס, וכוננת הכמוז כפי המדוקדק
 מדבירה, וזה שנרץ לדקדק במה שאמר ואם עשה
 בן עליו הכתוב אומר, דויל קרי כי רב הוא ועיניו
 הרואות דבר הכמוז בעצמו, ומאי קמ"ל ומה הכוונה
 זו. ועוד במה שאמרו ואם עשה בן עליו הכמוז אומר,
 שלא היה לו לומר אלא ועליו הכמוז אומר כמו חלב
 ודשן תשבוע נפשי. גם בדברי רש"י ז"ל מקום דקדוק,
 שכתב כמו חלב ודשן תשבוע נפשי תרי קראי דסמיכי
 אהדדי, מה בא הרב לאשמועינן דויל קרי כי רב הוא.

וענין מכון המאמר הזה להוציא מלב בלק את אשר
 היה משתדל לעשות למען יוכל על ישראל על
 ידי הקרבנות, ועריכת ז' המזבחות כנגד שבעה כוכבי
 לכת, כמו שכתב הרב בן עזרא שהיה אומר בלעם, כי כל
 אלה לא יועילו ולא יגליחו נגד האומה הישראלית, כי את
 הכל נתן ה' בידם, ומלכותם בכל משלה, ולא יועילו לו
 כנגדם, כי נחויים נתונים המה להם, כמו שאמר החודש
 הזה לכם, שנראה שצא השמים נתון בידם, וכן בקרבנות
 אדם כי יקריב מכם. ומפני שאפשר לאומר לומר שאין
 דקדוק לכם ומכם להורות כי נחויים המה להם, אבל כן
 דרך לשון הכמוז, אמר כי זאת לא זאת, כי הנה בנגעים
 לא אמר אדם מכם כי יהיה צעור בשרו, שנראה שלא זו
 הדרך בלשון הכמוז לומר מכם או לכם, אשר על כן
 הורנו לדעת כי לכם או מכם דנאמר בפסוקים ההם
 לדרשא אמו, ולחלוק כבוד [לישראל], כי הכל נתון בידם,
 ועוד יבאר מאמר זה על מקומו בעז"ה. ומ"מ הורנו
 לדעת כי כינוי מכם כאן לא דבר ריק הוא.

אבל נראה שרז"ל באו לאפוקי מפשט דבר הכמוז,
 אשר יראה הרואה שאין הכוונה אלא לומר כי
 ירבה זכרות שמים, וישמח זהם כמו חלב ודשן תשבוע
 נפשי ושפתי רגנות יהלל פי, ומפרישים הם ז"ל הכתוב
 בקריאת שמע ובתפלה, ויאמר הכמוז כי אלהים חשבה
 לטובה ויחשבה לו לזקה בקרבן אשה לה', ומאמר כמו
 חלב ודשן תשבוע נפשי אין נמשך אחר כן אצרכך בחיי
 כמו חלב, ועל דרך שפירשנו, אבל הוא נשוא המאמר
 וייעוד שיעיד הכמוז על העושה בן, כי אלהים חשבה
 לטובה ויחשבה לו לזקה, ולבאר הכוונה זאת אמרו
אם עשה בן עליו הכתוב אומר, לומר שהוא נשוא
 המאמר ויעוד הכמוז על העושה בן, ולא כפי הנראה
 מהפשט. ורש"י ז"ל רצה גם כן לתת טוב טעם ודעת
 על פי רז"ל בפסוק ואמר תרי קראי דסמיכי אהדדי,
 כי שמים הנה קוראותינו דסמיכי אהדדי. וזה מכון
 בפירוש רז"ל, כי אם היה מאמר כמו חלב ודשן נמשך
 אחר מאמר כן אצרכך שהם דברי המזכך מודיע אופן
 זכרותיו על כן, שיראה הרואה לומר על פי הפשט
 כדלעיל, לא היה הכמוז מפסיק אותם בתרי קראי, אבל
 היה אומר אותו פסוק אחד דבק עם כן אצרכך בחיי,
 אבל בהפסק הפסוק נראה שאינו גמר דברי האומר כן
 אצרכך בחיי, אבל נשוא המאמר ויעוד הכמוז על
 העושה בן, ולא זו בלבד אלא שנחול שני
 עולמות וכו':

עוד יש לדקדק במאמר מן הבהמה מן הצקר כו'
 תקריבו את קרבנכם וכו' שנראה הכל מיותר,
 ולא היה לו למימר אלא אם מן הצקר הוא קרבנו וכו',
 ואם מן העז קרבנו וכו'.

אבל נראה שרצה הכמוז לרמוז אל הענין אשר אמרנו,
 שהאדם אשר ירצה להקריב קרבן, מעצמן
 ומצדקת חלבו ודמך ומצדקת לא תחעלם, ומצדקת תחזה
 אלוה לחיות בעולם ה' ולצקר בהיכלו, את הדבר הזה
 תעשה שמן הבהמה ומן הצקר ומן האלן תקריבו את
 קרבן עצמכם, והם יעלו לרצון תחת קרבן עצמכם, וכל
 הפסוק הזה לא בא אלא לרמוז הענין הזה, ואח"כ
 התמיל מבאר סדר הקרבנות ואמר אם עולה קרבנו וכו'.

והיא עצמה כוונת הפסוק אשר דרשו
 רז"ל במאמר שאמרו בן אברבך
 בחיי זו קריאת שמע, ובשמך אשא

מאמר
 הקודם כו
 אברכו בחיי
 זו ק"ש